

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 27

ASIA: _____

Budapestissä olevan lähetystön raportti n:o 1.

v. a. maininta ja Suomeen

7/1 1938

LÉGATION DE FINLANDE

Budapestissä,

7 p:nä tammikuuta 1938.

N:o 10.

2	1005 Pal.	38-
10/1-38		
5	C27	

Herra M i n i s t e r i ,

Tämän mukana lähetän Teille, Herra
M i n i s t e r i , Budapestin-lähetystön raportin
n:o 1,

Unkarin uusi vaalilaki.

Vastaanottakaa, Herra M i n i s t e r i ,
täydellisen kunnioitukseni vakuutus.

V. A. Asiainhoitaja

V.a. Asiainhoitaja.

Herra Ulkoasiainministeri Rudolf H o l s t i ,

H e l s i n k i .

B U D A P E S T I S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

Salainen.

RAPORTTI n:o 1.

Budapesti ssa 7 p:nä tammi kuuta 1938.

Asia: Unkarin uusi vaalilaki.

2 / 355 Sal.	38
107-38	
5	(27)

Kuten pääministeri Darányi oli aikaisemmin useassa yhteydessä vakuuttanut, annettiin salaiseen äänioikeuteen perustuva vaalilakiesitys edustajahuoneelle vielä viime vuoden kuluessa, tosin vasta joulukuun 30 päivänä.

Näiden vakuutusten tarkoituksena oli rauhoittaa oppositiota ja saada se yhtymään hallituksen kantaan suurissa valtiösääntöä koskevissa uudistuksissa, kuten valtionhoitajan /läh. raportti n:o 3, 17.7.37./ ja ylähuoneen vallan laajentaminen / läh. raportti n:o 5, 31.12.37./. Tämä hallitukselle onnistuikin, mutta päättäen siitä arvostelusta, jonka oppositio nyt kohdistaa annettuun vaalilakiesitykseen, oli hallitus saavuttaakseen opposition kannatuksen yllämainituissa lakiesityksissä antanut laajakantoisempia lupauksia vaalilain suhteen, kuin mitä se on nyt pystynyt lunastamaan.

Vaalilakiesityksen määräykset ovat pitkäaikaisen harkinnan tulos. Punaisena lankana käy esityksessä sellaisten kansainesten valtiollisesti epäkypsiksi julistaminen, joiden voidaan odottaa olevan alttiita kumouksellisille opeille, tulivat nämä oikealta tai vasemmalta, eli kuten pääministeri Darányi

JAKELUOHJE:

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi .....ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedotuksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedotuksiin.

uudenvuoden radiopuheessaan sanoi: "emme halua avata porttia kumouksellisille opeille". Tässä suhteessa on oppositio hallituksen kanssa samaa mieltä. Opposition oikeisto pelkää samaa kuin hallitus ja vasemmisto taasen kansallissosialistien mahdollista valtaanpääsyä.

Äänioikeus ei ole yleinen. Erimielisyys syntyykin näin ollen kysymyksistä, mitenkä, minkälaisiin ja kuinka suuriin kansalaispiireihin äänioikeus on rajoitettava. Tässä on hallitus huolimatta äänestyksen muuttamisesta salaiseksi kansanvallan kannalta katsoen astunut esityksessään taka-askeleen. Sen sijaan, että äänioikeutta laajennettaisiin, supistuisi äänioikeutettujen luku noin miljoonalla. Nykyisen lain mukaan heitä on noin 3,200.000. Hallituspuolueen kantaa kuveavat hyvin sisäministeri Széll'in puolueen kokouksessa lausumat sanat: "... salaisen äänioikeuden tullessa käytäntöön on käytettävä myös ankarampaa mitapuuta / äänioikeutettuihin nähden/ kuin julkisen äänestyksen vallassa ollen. Jälkimmäisessä korvaa yleisen mielipiteen harjoittama kontrolli arvostelukyvyn puutteen. Tätä käsitystapaa ei ole pidettävä reaktionäärisenä, meneväthän näillä perusteilla laaditun lakiehdotuksen määräykset äänioikeudesta kansakunnan edun kannalta äärimmäiseen mahdolliseen rajaan saakka. Äänioikeus ei ole mikään "Selbstzweck", vaan välikappale valtakunnan perustuslaillisen elämän turvaamiseksi."

Äänioikeutettujen luvun supistaminen on saatu aikaan erilaisilla rajoituksilla. Niinpä miesten ikäraja valtiollisissa vaaleissa on korotettu 24:stä 26:teen. Utta on sekin, että äänioikeutetun on täytyntä asua samassa kunnassa 6 vuotta. Alkeiskoulun 4 luokan suorittamisen sijaan vaaditaan 6. Lisäksi on hänen oltava perheenylläpitäjä sekä on hänellä ol-

tava vaihtoehtoisesti urhoollisuusmitali tai on hänen oltava itsehäinen käsityökäinen, kauppias tai pienviljelijä taikka maatyöläinen, joka on vähintään 6 vuotta ollut saman työnantajan palveluksessa. Naisilla on ikäraja 30 vuotta kuten ennenkin, mutta vaaditaan heiltä lukutaito ja neljä lasta entisen kolmen asemasta. Arvion mukaan olisi valtiollinen äänioikeus noin 2,200,000 henkilöllä.

Äänioikeus ei ole yhtäläinen. Paitsi ylläolevia määräyksiä, jotka karsivat noin miljoonan nimeä pois äänioikeutettujen luettelosta, on hallitus katsonut tarpeelliseksi turvata nykyistä yhteiskuntajärjestystä - ja samalla omaa asemaansa - suo-
malla rajoitetulle piirille kansalaisia toisen äänen. Tämän saavat kaikki kunnallisen äänioikeuden omaavat henkilöt. Ikäraja on näille osittain korkeampi kuin edellisessä ryhmässä ja yhdistetty sen lisäksi seuraavasti oppimäärävaatimuksiin: 1. korkeakoulututkinto 24, 2. keskikoulu 26, 3. alkeiskoulun 6 luokkaa 28, 4. luku- ja kirjoitustaito 30 vuotta. Muut määräykset ovat yhtäpitävät valtiollisiin äänioikeutettuihin verrattuna. Tällaiset vaatimukset täyttäviä henkilöitä on arvion mukaan noin 1,5 miljoonaa. - Teknillisesti on toisen äänen käyttö ehdotettu järjestettäväksi siten, että maaseudulla / komitaateissa / tapahtuu kaksi vaalia samanaikaisesti. Yhdenmiehen vaalipiireittäin äänestävät valtiollisesti äänioikeutetut. Tämän lisäksi kunnallisen äänioikeuden omistavat henkilöt, siis rajoitetumpi joukko, äänestävät vielä toisen kerran listavaaleissa. Budapestin kaupungissa ja lähiympäristössä tapahtuu niinkään kaksi vaalia, kummatkin kuitenkin listavaaleja, toiseen ottavat osaa valtiolliset äänioikeutetut, toiseen vain kunnalliset. - Yksi vaali jää edelleen voimaan vain 7 maaseutukaupungissa. Siihen ottavat osaa valtiollisesti äänioikeutetut.

Vaalikelpoisuuden vaatimuksia kiristetään niinkään. Paitsi määräystä vaalitaistelun lakkaamisesta 7 päivää ennen vaaleja, on huomattavaa, että puoluekokouksissa saavat ainoastaan sen paikkakunnan vakituiset asukkaat, jossa kokous pidetään, pitää puheita. Uusien puolueiden syntymisen sekä alle 4 jäsentä käsittävien puolueiden kasvun estämistä^x tarkoittaa määräys, että yhden miehen vaalipiireissä täytyy 500 kansalaisen kannattaa ehdokkaaksi ottamista, listavaaleissa vastaava luku on 1,500. Kuitenkin parlamentissa ennestään olevien vähintään neljän edustajan suuruisten puolueiden tarvitsee hankkia vain 150 henkilön kannatus ehdokasta kohden.

Kaikki oppositiopuolueet asettuivat heti lakiesityksen tultua tunnetuksi sitä vastustamaan. Yksinpä Eckhardtin opposition huomattavimpana miehenä, joka on kaikkien tärkeimpien asiain ollessa käsillä niistä luottamuksellisesti keskustellut pääministerin kanssa, näytti selvästi yllätetyltä määräysten ankaruudesta. Kuulin jokin aika sitten eräältä pienviljelijäin puolueen johtohenkilöltä puolueen odottavan suurta vaalivoittoa selaisen äänioikeuden tullessa käytäntöön. Tämän mahdollisuuden on hallituskin havainnut ja määräyksillä, kuten 6 vuoden ajan saman työnantajan palveluksessa olo, karsinut armotta useampiin satoihin tuhansiin nousevalta kulkevien maatyöläisten joukolta äänioikeuden, joiden keskuudesta pienviljelijät ovat aikoneet ääniä kerätä. - Tämä sama maatyöläisproletariaatti houkuttelee tietenkin sosialidemokraatteja, kommunisteja ja kansallissosialisteja.

Toiselta puolen pääministeri on vakuuttanut ottavansa

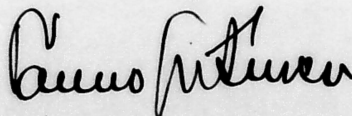
^xKommunistipuoluetta ei ole, kansallissosialisteilla, nuoliritiläisillä, on alahuoneessa 2 edustajaa.

harkittavaksi kaikki mahdolliset muutosehdotukset sanottuun esitykseen ja on hallituspuolueenkin jäsenten piirissä vallalla käsitys, että lakiesitys on vain pohja, jonka perusteella voidaan asiasta ryhtyä keskustelemaan. Tähän ovatkin pienviljelijät suostuvaiset, mutta sosialidemokraatit hylkäävät esityksen kokonaisuudessaan. Hallitus voisi edustajahuoneessa olevan ehdottoman enemmistönsä avulla / 164 edustajaa 245:stä / kieltämättä saada lakiesityksen semmoisenaan hyväksytyksi.

Hallituspuolueen tästä huolimatta osoittama ilmeinen pyrkimys yhteistyöhön opposition kanssa ei voi olla saamatta tämän taholta tunnustusta, jota esim. Eckhardt ei koskaan ole salannutkaan.

Niinpä ei liene epäilystä, etteikö lakiehdotusta hyväksyttäisi - tosin muutettuna - kevätpuolella, joskin sen olennaisia ominaisuuksia tuskin muutetaan. Nämä ominaisuudet ovat salainen, pakollinen, ei yleinen ja ei yhtäläinen äänioikeus. Onko esitystä pidettävä askeleena kansanvaltaiseen suuntaan, on makuasia. Keskustellessani äskettäin erään hallituspuolueen puheenjohtajan neuvoston jäsenen kanssa, lausui tämä arvelunaan, ettei lakiesityksen mukainen äänestys muuttaisi sanottavasti puoluesuhteita, ainakaan järkyttäisi hallituspuolueen asemaa.

Unkari näyttää, kuten nykyään oppositiossa oleva entinen pääministeri kreivi Bethlen on sanonut, tarvitsevan kasvatusta kansanvaltaa varten.

v.a. asiainhoitaja.

ULKOASIAINMINISTERIO

RYHMÄ: 5.

OSASTO: C27.

ASIA:

Budapestissä olevan lähetystön rap. n:o 2.

V.a. Asiamiehittäjä Suttinen.

10/1 1938.

SUOMEN LÄHETYSTÖ

Budapestissa, 10 p:nä tammikuuta 1938.

N:o 16.

ULKOASIAINMINISTERIÖ		
8	355/ae	88
14/E.38		
ASIA	ASIA	ASIA
5027		

Herra Ministeri,

Tämän mukana lähetän Teille, Herra
Ministeri, Budapestin-lähetystön ra-
portin n:o 2,

Unkarin sisäpoliittisia kysymyksiä.

Vastaanottakaa, Herra Ministeri,
täydellisen kunnioitukseni vakuutus.

Raimo Anttonen

v.a. Asainhoitaja.

Herra Ulkoasiainministeri
Rudolf Holsti,
Helsinki.

B u d a p e s t i S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

Salainen.

RAPORTTI n:o 2

Budapestissä 10 p:nä tammi kuuta 1938.

Asia: Unkarin sisäpoliittisia kysymyksiä.

ULKOASIAINMINISTERIÖN
3 355 lac 38
14/1.38
5 CA7

Gömbös'in seuraaja pääministeri DARÁNYI otti tämän loka-kuussa 1936 kuoltua toteuttaakseen edeltäjänsä sisäpoliittisen ohjelman. Hän on järkähtämättömästi kulkenut tietänsä ja siten voidaan vuodelta 1937 merkitä muistiin huomattavia saavutuksia.

Suurin sisäpoliittinen tapahtuma oli kolmiosainen valtio-oikeudellinen reformityö, joista viimeistä, salaiseen äänioikeuteen perustuvaa vaalilakia, ei vielä ole ehditty parlamentissa käsitellä. Tuntuu siltä, että viimeainittu lakiesitys on aiheuttanut hallituspuolueen rivien tiukkenemisen. Liikkui nimittäin huhuja puolueen hajoamisesta ja siirtymisestä osittain opposition leireihin. Toisaalta on taasen oppositio ryhtynyt jyrkemmin arvostelemaan hallitusta.

Neuvotellessaan opposition johtajien kanssa valtionhoitajaa ja ylähuonetta koskevien lakiesitysten yhteydessä, hallitus oli ilmeisesti antanut erinäisiä lupauksia vaalilain suhteen ja näissä lupauksissa nähtävästi mennyt pitemmälle kuin mitä annettu lakiesitys todellisuudessa sisältää. Tässä näet karsitaan noin miljoonalta äänioikeus sen sijaan, että yleisesti toivottiin päinv.

---

vrt. lähetystön raporteja n:o 3 ja 5 v:lta 1937 sekä n:o 1. v.1938.

JAKELUOHJE:

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi _____ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

vastaista. Tällainen "uudistus" ei tyydytä oppositiopuolueita, jotka menivät hallituksen antamien lupauksien virittämään ansaan, sillä nämä odottivat saavansa suurimmat äänimääränsä juuri siltä kansan osalta -- maatyöläisproletariaatilta -- joka nyt erinäisin säännöksin kokonaisuudessaan aiotaan jättää äänioikeutta vaille. Esityksestä onkin odotettavissa kiivaita taisteluita tulevalla istuntokaudella.

x

x

x

Miksi hallitus katsoo sitten tarpeelliseksi tällaisen menettelyn? Se pelkää molempia äärimmäisyyksiä. Se on tietoinen maata omistamattomien maatyöläisten olevan helposti kalastettavissa sen puolelle, joka eniten lupaa. Ja eniten lupaavat äärimmäisyyspuolueet. Ainoa keino on siis eristää äänioikeudesta tuo koko kansalaisryhmä.

x

x

x

Kommunismin maa koki v. 1919; kansallissosialismin nykyistä valtiomuotoa uhkaavan vaaran se on onnistunut torjumaan huolimatta siitä, että eräät Unkarin ystäväistä ovat totaalisuutensa valtioita. Nämä ystävyys-suhteet eivät estä hallitusta noudattamasta jyrkkää politiikkaa kansallissosialistiseen liikkeeseen nähden, joka täällä on ottanut nimekseen "nuoliristi".

Liike, vaikka sillä on vain pari edustajaa parlamentissa, ei sittenkään ole niin mitätön. Vähäinen edustajamäärä johtuu siitä, että viime vaalit toimitettiin v.1935 ja liike oikeastaan vasta vuonna 1937 sai vauhtia. Sen ohjelmaan kuuluu, paitsi taistelua kapitalismia, varsinkin semiittiläistä vastaan, myöskin antilegitimismi. Nämä ovat kaksi ensiluokkaista kysymystä, jotka Unkarissa saattavat koskatahansa mielet kuohumaan. Liikkeen onkin onnistunut värvätä riveihinsä nuorta innostuvaa joukkoa. Yksi suuri haitta sillä kuitenkin on: yhtenäisen johdon puute. Liikkeen suurin valtti sekä toiselta puolen suurin heikkous on, että se ei tunne tällä hetkellä vahvuuttansa. Puolueella on sympetioita aivan odottamattomalla taholla. Valtionhoitaja Horthyn kerrotaan kannattavan liikettä. Hänen lähellään olevien upseeripiirien kerrotaan niinikään olevan nuoliristiläisiä. Selitykseksi mainitaan Horthyn epäilevän nykyisen hallituspuolueen lojaalisuutta häntä kohtaan, jos restauratiokysymys tulisi ajankohdattaiseksi. Tunnettua onkin, että suuri joukko hallituspuolueesta on kuningasmielistä. Näin ollen Horthy löytää tässä suhteessa tukea nuoliristiliikkeestä, joka on samalla saksalaisystävällinen ja antisemiittinen. Onko Horthyn kannanotolla tässä suhteessa kuitenkin mitään käytännöllistä merkitystä, on kyseenalaista. Tarkoittaen juuri nuoliristiläisiä on pääministeri DARANYI lausunut "hallitus ei tule sallimaan edesvastuuttomien dilettanttien ja haihattelijoiden toimintaa silloinkaan, kun näiden johtamat liikkeet käyttävät kilpenään kansallishenkisiä iskusanoja". Asiaatuntevissa piireissä odotetaan kansallissosialistien kuitenkin saavuttavan seuraavissa vaaleissa huomattavan voiton.

Kun nyt hallitus on alussa mainittujen kolmen lain avulla vahvistanut omaansa, ja voitaisiin sanoa, konservatiivisen kansanosan valtaa, on liikkeelle päässyt huhuja pyrkimyksestä diktatuuriin. Nämä huhut olivat niin itsepin-
taisia, että valtionhoitaja Horthy katsoi olevan syytä Szol-
nokissa 20 päivänä joulukuuta pitämässään voimakashenkisessä
puheessa henkilökohtaisesti jyrkästi kumota ne. Hänen itsen-
sä epäiltiin ottavan diktaattorin oikeudet, jopa joissakin
piireissä arveltiin hänellä olevan suorastaan dynastisia pyr-
kimyksiä. Tämä väite lienee saanut alkunsa huhuista, että
hänellä olisi aikomus ehdottaa jompikumpi pojistaan seuraajakseen
valtionhoitajana. Tämänkin huhun todenperäisyyden hän
kielsi mitä jyrkimmin sanomalla "..... pyydän, ettei ikivan-
haa kuninkaallista valtaistuinta pidetä poliittisten taiste-
lujen esineenä".

x

x

x

Habsburgien paluulla Unkarin valtaistuimelle on Unka-
rissa tietenkin paljon kannattajia. Tässä kysymyksessä eivät
sitäpaitsi puoluerajat ole määräävinä. Kysymys ei ole mil-
lään tavalla jatkuvasti päiväjärjestyksessä, vaan pulpahtaa
silloin tällöin esille, kuten esim. laillisen kruununperijän
Otto v. Habsburgin täyttäessä viime marraskuun 20 päivänä
25 vuotta. Kuvaavaa on, että silloin pidettiin arkipiispa
Zichy'n johdolla Budapestin suuressa Basilika-kirkossa kiitos-
jumalanpalvelus. Syyt, miksi restauratioon ei ryhdytä, ovat
etupäässä etupäässä ulkopoliittisia.

Unkarin suhteen pitää paikkansa liittokansleri SCHUSCHNIGG'in t.k. 5 päivänä Daily Telegraphille antama lausunto "restauratio on tällä hetkellä mahdoton. Oton paluu ei ainoastaan aiheuttaisi vakavia selkkauksia pikku ententen ja Saksan kanssa, vaan saatettaisiinpa sitä käyttää tekosyynä yleiseen sotaankin."

Sisäisesti on viime vuoden loppupuoliskolla saatu aikaan yhteisymmärrys monarkistien ryhmien legitimistien /s.o. Oton kamattajien/ ja n.s. kuninkaanvalitsijoiden välillä. Tämä tapahtui suuressa kuningasmielisten kokouksessa Körmendissa 10.10.1937. Siellä nimittäin tri ECKHARDT, joka oli kuninkaanvalitsija, herätti huomiota julistamalla yhtyvän legitimisteihin. Tähän tulokseen hän oli tullut tavatessaan vähän aikaisemmin Oton Sveitsissä ja oli saanut tästä mitä edullisimman käsityksen. Kuitenkin Eckhardt vakuutti oman ja puolueensa suurinta lojaalisuutta Unkarin valtion tilapäistä päämiestä, valtionhoitajaa ja Unkarin valtiosäntöä kohtaan.

x

x

x

Sanonta "tilapäinen", niin kerrotaan, herätti Horthyssa vakavaa paheksumista. Ulkoministeri KÁNYA, joka on HORTHY'n kanssa jakanut m.m. vastuun kuningas Kaarle IV Putsch-yritysten kukistamisesta v. 1921, jakaa myös nyt hänen kielteiset mielipiteensä restauratioon nähden. Niinpä hän vaati DARÁNYI'n ryhtymään toimenpiteisiin ECKHARDTIA vastaan. Pääministeri kieltäytyi, KÁNYA pyysi eroa, mutta antoi kuitenkin HORTHY'n suostutella itsensä jäämään. Tästä erimielisyydestä kerrotaan johtuneen ulkomaidenkin lehdistössä

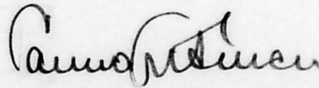
kierrelleet huhut Kányan erosta viime loka- marraskuussa, joksitten Darányi peruutti perää vailla olevina.

x

x

x

Suurin sosiaalinen probleemi Unkarissa on noin 3-miljoonainen maatyöläisproletariaatti / vrt. lähetystön raportti n:o 4 v.1937/. Paitsi puhtaasti taloudellista kurjuutta maassa, aiheuttaa tämän olemassaolo myös poliittisen epävarmuuden tunteen. Hallitus onkin ryhtynyt toimenpiteisiin kohottaakseen tämän kansanosan asemaa. Joulukuun 30 päivänä antoi pääministeri Darányi esityksen parlamentille maatyöläisten pakollisesta vanhuusvakuutuksesta. Valtio käyttää tarkoitukseen 7 miljoonaa pengöä vuosittain. On selvää, että tämä summa on vain pisara meressä, mutta kuitenkin osoittaa hallituksen halua ja aikomusta probleemin ratkaisemiseen.

v.a.asiainhoitaja.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 27

ASIA: _____

Budapestissa olevan lähetystön raportti n:o 3.

v.a. Asianhoitaja Luttinen

12/1 1938.

SUOMEN LÄHETYSTÖ

Budapestissa, 12 päivänä tammikuuta
1938.

N:o 66.

4 / 355 Sal. 38.

12-38

Herra Ministeri,

5 C27

Tämän mukana lähetän Teille, Herra
Ministeri, Budapestin-lähetystön rapor-
tin n:o 3,

Unkarin ulkopoliittikkaa Budapestin konferenssin
valossa.

Vastanottakaa, Herra Ministeri,
täydellisen kunnioitukseni vakuutus.

Raimo Anttonen

v.a. Asiamiehittäjä.

Herra Ulkoasiainministeri

Rudolf Holsti,

Helsinki.

B u d a p e s t i . . . . . S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

Salainen.

RAPORTTI n:o 3.

4 1350 Pal. S. 38.

Budapestissa 12 p:nä tammi kuuta 1938

Asia: Unkarin ulkopoliittikkaa

Budapestin konferenssin valossa.

5 (27)

Roomen protokollamaat pitivät, kuten tunnettua, konferenssin Budapestissa alkaen t.k. 10 päivänä ja päättyen tähän. Neuvottelujen lopulla julkaistiin kommunikea, jonka allekirjoittivat maittensa puolesta neuvotteluihin osallistuneet liittokansleri SCHUSCHNIGG, ulkoministeri SCHMIDT, ulkoministeri, kreivi CIANO, pääministeri DARANYI ja ulkoministeri KANYA.

x x
x

Kommunikeassa kiintyy ensinnä huomio kohtaan, jossa Itävalta ja Italia selittävät seuraavansa suurella mielenkiinnolla Unkarin ja Rumanian välisten suhteiden kehittymistä ja olevansa sitä mieltä, että Tonavan alueen rauha on huomattavasti riippuva näiden kahden maan välisistä neuvotteluista.

Vuoden 1937 loppupuoliskolla käytiin Unkarin ja pikku ententen välillä neuvotteluja Sinaiaassa sekä Kansainliiton kokouksen yhteydessä Genève'issä. Unkari ei enää esittänyt rajaintarkistusvaatimusta, ^{x/}mutta vaati asetasavertaa ja vähemmistön sopimusten noudattamista. Vastapainoksi se olisi ollut taipuvainen tekemään hyökkäämättömyyssopimuksia. Yritykset raukenivat kuitenkin x/ Näistä se luopui ottaen huomioon ulkopoliittisen tilanteen, vain toistaiseksi, kuten väitetään, Italian vaatimuksesta.

JAKELUOHJE:

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi _____ ministeriölle.

Ei ulkomaadustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaadustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

Rumanian hylkäävän kannen takia. Tämä taas johtui siitä, ettei Tatarescun hallitus halunnut ennen silloin tulossa olevia vaaleja ryhtyä unkerilaiselle vähemmistölle myönnytyksiin, joka seikka vaalitaistelussa olisi leimattu heikkoudeksi.

Vaalien jälkeen tapahtunut hallituksen vaihdos ja koko Rumanian ulkopolitiikan siirtyminen Lontoon - Pariisiin linjalta Rooman - Berliinin linjalle saattoi sikäläisen vähemmistökysymyksen jälleen päivänpolttavaksi. GOGA'n johtama hallitus on diktatuurimaiden hengenheimolainen varsinkin mitä tulee hänen noudattamaansa sisäpolitiikkaan. Oli pelättävissä, että unkerilaisen vähemmistön asema edelleen huononisi. Toiselta puolen toivottiin Italian ja Saksan nyt saavan sanavaltaa Rumiassa ja asettuvan vähemmistöä puolustamaan.

Siitä mitä kommunikkeen Rumanias koskeva kohta reaali-politiittisesti merkitsee voidaan olla eri mieltä.

Väitetään, että kreivi CIANO olisi sitoutunut tekemään asiassa esityksiä Gogalle ja vaatimaan myönnytyksiä vähemmistölle. Jos näin on tapahtunut, ei ole kovinkaan todennäköistä, että näitä tehdään muussa kuin toivomusten muodossa. Ei luulisi Italian juuri nyt, kun sille tarjoutuu tileisuus irroittaa Rumania Ranskan vanevedestä, heti ryhtyvän asettamaan tälle vaatimuksia, joista sille ei ole oma-kohtaista etua. Varsinkin kun on oletettavissa, että Berliinin ja Rooman kesken syntyy poliittinen ja taloudellinen kilpajuoksu Bukarestiin, niin liittolaisia kuin nämä ovatkin. Mussolinin unelma lienee Tonavan maiden muodostaminen kansallishenkisten valtioiden liittoutumaksi, joka tunnustaa Italian hegemonian. / Riippuu Saksan ja etenkin Italian halusta,

paraneeko unkarilaisen lähes 2-miljoonaisen vähemmistön asema Rumaniaassa. COGA on itse oma-alotteisesti kylläkin antanut joitakin parannukseen viittaavia lupauksia, joihin Unkarissa ei kuitenkaan luoteta.

Toisissa piireissä vallitseeikin päinvastainen käsitys Rumaniaa koskevan kohdan merkityksestä. Kirjaimellisesti otettuna Italia ja Itävalta vakuuttavat seuraavansa asiain kulkua mielenkiinnolla. Unkarin on siis toimittava, t.s. annettava myöten tulevaisuudessa neuvotteluissa Rumanian kanssa. Tätä olisi muka kreivi CIANO vaatinut hyvin muistaen Rumanian tuottavan petroleumia, jota teasen Italiassa ei ole. Näin Italiassa olisi jokin tosiasia esitettävänä Gogalle maksuksi tämän liittolaisuudesta. Goga puolestaan on ystäväyyttään osoittanut tunnustamalla Abessinian valloituksen. - Tämän käsityskannan edustajien mielestä Italia on nyt menetellyt yhtä häikäilemättömästi, kuin keuhällä 1937 teatessaan Jugoslavian kanssa tekemänsä sopimuksen salaisessa klausulissa Unkarin ja Jugoslavian välisen rajan, huolimatta Mussolinin noin puoli vuotta aikaisemmasta Milanon-puheesta, joka huokui Unkariystävyyttä.

Kumpi näistä tulkinnoista on oikea, saataneen lähiaikoina nähdä. Joka tapauksessa kohdan verovainen ja tulkinanlainen sävy on helposti ymmärrettävissä. Eihän ole sanottu kauanko Gogan edustama ulkopoliittinen orientoinen pysyy muuttumattomana, ja eivätkö seuraavat vaalit jo palautta entistä suuntaa.

Että kysymys on otettu esille todistaa vain sen olevan nykytärkeän ja pian saataneen todistuksia siitä, että hegemonia Tšekin laaksossa liikuu Saksalle ja Italialle.

Kerrotaan, että lordi HALIFAX käydessään Berliinissä, viime marraskuussa lupasi Saksalle vapaat kädet toistaiseksi "Südosttraumissa" s.o. siksi kunnes Englannin varustusohjelma on täytetty/ ehdolla, että Saksa luopuu siirtomaavaltimuksista eikä puutu Kauko-idän tapahtumiin.

x x

x

Unkarin asetasaverrasta puhutaan kommuniqueassa niinkään. Italia ja Itävalta tunnustavat sen oikeutuksen. Vaatimus on tietenkin pontevampi näin liittolaisten tukemana, kuin Unkarin yksin esittämänä, varsinkin kun tiedetään Saksan olevan samaa mieltä. Tämä vaatimus on kuitenkin tällä hetkellä etupäässä periaatteellinen. Unkarilla ei yksinkertaisesti ole varoja sen läpiviemiseen.

x x

x

Ainoa kohta sopimuksessa, jossa päästiin lopulliseen tulokseen, on Unkarin ja Itävallan sitoumus tunnustaa kenraali FRANCO:n hallitus. Tämä tapahtuneen piakkoin. Oikeastaan tässä vain laillistutettiin jo vallinnut asiointi. Espanjan tšekäläinen edustaja herra CARLOS ARCOS de CUADRA y BAIEN, oli

kansalais sodan Espanjassa puhjettua, julistautunut Francon kannattajaksi. Tämän jälkeen hänen asemansa oli epäselvä kunnes viime syyskuussa Unkarin hallitus "asettui yhteyteen kenraali Francon tšekäläisen edustajan kanssa", kuten KÄNYÄ'n erääseen välikyselyyn antama vastaus kuului. Tämä yhteyden otto lienee käsitettävä de facto-tunnustamisena, jota nyt seuraa de jure-tunnustus.

Unkarin ja Itävallan edustajat ottavat huomioon Italian syyt eroamiseen Kansainliitosta ja ovat sitä mieltä, ettei Kansainliitto voi, eikä saa saada joulun ideologisen ryhmäkunnan leimaa. Jos näin tapahtuu, ottavat Unkari ja Itävalta suhtautumisensa Kansainliittoon uudelleen harkittavaksi, sanotaan kommuniqueassa.

Abessinian sodan aiheuttaman pakotekriisin ollessa vaikeimmillaan oli Italia jo lähellä Kansainliitosta eroa. Tällöin määrittelivät myös Unkari ja Italia kentensä sen tapauksen varalle, että Italia eroaa. Tuloksena oli yhteinen päätös liittoon jäämisestä. Tämä tapahtui varsinkin Itävallan tahdosta, sillä olisihan sille ero Kansainliitosta samaa kuin Saksan armoille heittäytyminen. Tällä hetkellä on sen asema vahvempi Saksen ja Italian ystävyysvuoksi. Siitä huolimatta päättivät Itävalta ja Unkari pysyä liitossa, etteivät välit Ranskan ja Englannin kanssa rikkoutuisi, joskaan Kansainliitosta ei sille ole mitään odotettavissa. Unkarin ja Itävallan Kansainliittoon pääseminen ei millään tavoin vähennä Italian eron täydellistä hyväksymistä, josta todistuksena on kysymyksen jyrkkä formulointi kommuniqueassa.

Unkari ja Itävalta tervehtivät myötämielisesti italialais-sekselais-japanilaista kominternin vastaista sopimusta sekä sitoutuvat maissaan taistelemaan kommunistista propagandaa vastaan.

Näin on Unkari ratkaissut kantansa kysymykseen pitämällä itsensä irti suoraanisesta paktista. Väitetään olleen jo Berliinissä Darányin ja Kányan siellä viime marraskuussa vieraillessa puhetta Unkarin liittymisestä anti-kominternpaktiin, jolloin jo annettiin epäävä vastaus. Unkarihan on jo vuonna 1919 ratkaissut suhteensa kommunistiin, eikä sen kanta ole muuttunut. Kommunistinen puolue on Unkarissa laitton.

x

x

x

Kommunikeassa todetaan tyydytyksellä Rooman-protokollien hengessä saavutetut tulokset. Erikseen mainitaan Saksan-Italian yhteistyö sekä Itävallan-Saksan sopimus 11.7. 1936. Täten on ikäänkuin tunnustettu kaikkien protokollamaiden solidaarisuus Saksen kanssa, joka seikka ei voine jättää saamatta vastakaikua Berliinissä.

Vielä puhutaan kommunikeassa maiden välisen kaupan lujittamisesta.

x

x

x

Neuvottelujen merkityksestä Unkarille voidaan olla eri mieltä. Suurimerkityksellisin sille on Rumanian-kysymys, sillä sen ratkaisemisesta riippuu suhde koko pakku ententeen. Vaikkakaan Unkari ei muodollisesti ole liittynyt

vehvojen liittolaistensa tekemään antikomintern-paktiin, eikä eronnut Kansainliitosta, on se kuitenkin tarpeeksi selvästi ilmaissut kantansa näihin kysymyksiin. Varmana voidaan pitää sitä, että Unkari yhä enemmän on menettänyt itsenäistä otettaan määrätä kansainvälisistä suhteistaan ja antanut Italian ja Saksan johdettavaksi. Sen noudattama "Politik der freien Hand" on saanut iskun.

Tätä mitalin toista puolta todistaa se, että neuvottelujen kommunikation mukaiset tulokset kertovat Unkarin ja Itävallan - hyväksyvän Italian menettelyn poliittisissa kysymyksissä. Että ne on saavutettu Italian vaatimuksesta, on päivänselvää.

Toiselta puolen kysymys, joka olisi Unkaria kiinnostanut -- suhde Tšekkoslovakiaan - on jäänyt käsittelemättä syystä, ettei se tarpeeksi kiinnosta Italiaa. Jugoslavia on niinkään jäänyt mainitsematta, koska Italia ei mielellään sido itseään Unkarin takia juuri kun suhteet Jugoslaviaan ovat rakentumaisillaan.

Unkarin intressissä on saada aikaan modus vivendi Jugoslavian ja Rumanian kanssa sekä isoloida Tšekkoslovakia. Jälkimmäisen se toivoo voivansa tehdä Saksan ja Puolan avulla. Tähän tähänneekin valtionhoitaja Horthyn Puolaan lähiaikoina suunniteltu matka, jolloin hän mahdollisesti poikkeaa Berliinissäkin.

x

x

x

Mikä on sitten neuvottelujen yleispoliittinen merkitys? Niissä todettiin selvästi Rooman protokollamaiden poliittinen yhteenkuuluvaisuus Rooman-Berliinin akseliin ja Rooman-Berliinin - Tokion ryhmään kysymyksissä kommunismi, Kansainliitto ja Espanja. On astuttu aakel eteenpäin sillä tiellä, jota Englanti, ja varsinkin Mr. EDEN, on kovasti pelännyt, jakautumisessa kahteen ideologiseen leiriin.

Taanus Rintanen

v.a. Asiainhoitaja.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 27

ASIA: _____

Budapestissa olevan lähetystön raportti n:o 4.

Ministerin Talon

1873 1938

Lentopostitse.

SUOMEN LÄHETYSTÖ
No 615.

Budapestissa, 18 p:nä maaliskuuta

6. 357 Pa. 3 1938 38

21/3.38

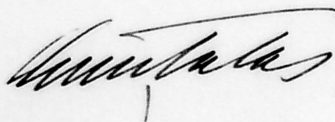
Herra Ministeri,

5 C27

Lähetän kunnioittaen Teille, Herra
Ministeri, Budapestin-lähetystön ra-
portin n:o 7, jonka nimikkeenä on:

Anschluss'in merkitys Unkarille.

Vastaanottakaa, Herra Ministeri,
täydellisen kunnioitukseni vakuutus.

Herra Ulkoasiainministeri
Rudolf Holsti,
Helsinki.

B u d a p e s t i S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

Salainen.

RAPORTTI n:o 4

Budapestissa 19 p:nä maaliskuuta 1938.

Asia: Anschluss'in merkitys Unkarille.

6 357 Pal. S - 36
21/3-38
5 C27

Wienin-lähetystön raportissani n:o 1 helmikuun 26 p:ltä esitin ne syyt, joitten takia Unkari ei toivonut Anschluss'ia. Valtiollisessa elämässä on kuitenkin niin, että hallitusten suhde johonkin tärkeään ratkaistavaan kysymykseen saattaa olla t o i n e n ennenkuin ratkaisu on tapahtunut ja t o i n e n sen tapahtuttua. Niinpä nyt näyttää siltä että Unkarin hallitus ilolla tervehtii Anschluss'in tapahtumista. Onhan Unkarin lähettiläs Berliinissä saanut tehtäväkseen esittää Unkerin hallituksen onnittelu Saksan hallitukselle ja hallitusta kannattavat lehdet ovat Anschlussin johdosta lausuneet tyytyväisyytensä.

Erään ilonaiheen on Anschlussin toteuttaminen todealla tuottanut Unkarille. Anschluss on lopullisesti osoittanut että maailmansodan rauhansopimukset eivät olekaan loukkaamattomia. Unkarin lehdet kirjoittavat -- tosin huomattavasti liioitellen -- että Versaillesin ja St. Germainin rauhansopimukset on lopullisesti revitty rikki. Ja tästä tehdään johtopäätös, jota tosin ei vielä tuoda julkisuudessa esille, että Trianoninkin rauhansopimus on ainakin korjattavissa. Saksan ja Italian nykyiset suhteet Jugoslaviaan ja Rumaniaan tekevät kuitenkin Unkarille mah-

JAKELUOHJE:

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

TAVALLINEN ja lisäksi .....ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

dottomaksi toivoa Trianonin rauhansopimuksen ehtojen muuttamista, mikäli on kysymys näitten maitten rajoista. Sitä innokkaammin pohditaan kysymystä miten Saksan ja Tšekkoslovakian suhteet kehittyvät ja luotetaan siihen että, jos Saksa yhdistää itseensä sudeettisaksalaiset, niin Unkarinkin onnistuu saada takaisin ne osat Unkaria, jotka Trianonin rauhansopimuksessa yhdistettiin Tšekkoslovakiaan. Jos taas Saksa tyytyy autonomiaan sudeettisaksalaisille, niin toivotaan että sama oikeus suodaan myöskin unkarilaiselle vähemmistölle.

Lisäksi Unkari on niin sidottu Italian ja Saksan ulkopoliittikkaan ja on niin riippuvainen näitten maitten ulkopoliittisesta menestyksestä, että se näkee omankin poliittisen merkityksensä kasvavan joka kerta kun Italia tahi Saksa saavat poliittisen voiton.

Voidaan siis ymmärtää, että Unkerin hallituksen äänenkannattaja Függetlenség kirjoittaa, että Saksan kense on nyt 20 vuotta kestäneitten yliinhimillisten ponnistusten jälkeen voittanut maailmansodan.

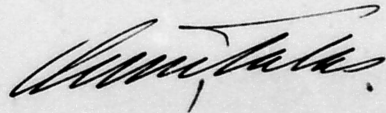
Sisäpoliittisesti Anschluss sitä vastoin ilmeisesti tuottaa hallitukselle huolta. Jo pitemmän aikaa on kansallissosialistinen liike Unkarissa ollut vahvistumassa, joskaan ei siinä määrin että se olisi voinut olla varsinaisena vaarana hallitukselle. Unkarissa laajalle levinnyt antisemitistinen liike on valmistanut otollista maaperää kansallissosialismille, joka on saanut kannattajia yksinpä

hallituksen omassa puolueessakin. Anschluss on nyt entanut kansallissosialismille uutta tuulta purjeisiin. Varsinkin Pohjois-Unkerin maaseudulla on liike saanut laajan vaikutusvallan. Niinpä henkilö, joka äskettäin palasi autolla Wienistä kertoi että kaikkia itävaltalaisia autoja tervehditään "Heil Hitler" huudoilla.

Kun lisäksi kansallissosialistit Unkarissa, kuten muuallakin, harrastavat rohkeita alotteita ja siis voisi olla pelättävissä että kansallissosialistit panisivat toimeen jotain levottomuuksia, on hallituksen ollut pakko ryhtyä varovaisuustoimenpiteisiin. Niinpä on täällä Budapestissa jo toimitettu eräitä pidätyksiä joskin vain kuulustelua varten.

Miten Anschluss tulee vaikuttamaan Unkerin talouteen, on vielä tietämätöntä. Olen tavannut eräitä talouspiirien edustajia ja ne olivat joka tapauksessa huolissaan. Unkarilla on nyt jo ollut liian suuria saatavia Saksasta ja se ei ole tietänyt mitä tehdä Saksan markoilla. Kun nyt vielä entisen Itävallan tuonti Unkarista on suoritettava Saksan markoilla, voipi tilanne käydä arveluttavaksi. Jännityksellä odotetaan siis taloudellisen tilanteen kehittymistä.

Mainittakoon lopuksi vielä että Hitlerin tulo Wieniin sai aikaan jonkinlaisen paniikin Budapestin juutalaisten kesken, jotka pelkäsivät että Saksa yksintien nielee Unkarinkin.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5.

OSASTO: C27.

ASIA:

Budapestissä olevan lähetystön rap. no 5.

Ministeri Talas.

20/5 1938.

SUOMEN LÄHETYSTÖ

Budapestissä, 20 p:nä toukokuuta 1938.

N:o 983.

10 356 fac.	38
23/5.38	?
5 C27	

Herra Ministeri,

Lähetän kunnioittaen Teille, Herra
Ministeri, Budapestin-lähetystön
raportin n:o 5, jonka nimikkeenä on:
Hallituksen vaihto Unkarissa.

Vastaanottakaa, Herra Ministeri,
täydellisen kunnioitukseni vakuutus.

Herra Ulkoasianministeri
Rudolf Holsti,

Helsinki.

B u d a p e s t i S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

Salainen.

RAPORTTI n:o 5.

Budapestissa 20 p:nä touko kuuta 1938.

Asia: Hallituksen väihto Unka-
rissa.

10/356 la.	38
23/5.38	
RYK	
3	027

Unkarissa hallituspulat selvitetään jo ennenkuin ne tulevat tunnetuiksikaan. Pitemmän aikaa liikkui huhuja Darányin hallituksen erosta. Uskottiin kuitenkin yleisesti että hallitus eroaisi vasta eukaristisen kongressin jälkeen. Voidaan siis sanoa, että hallituksen eroa odotettiin, mutta aikaan nähden se tuli yllätyksenä.

Tässä, kuten aikaisemmissakin hallituksen vaihdoissa, on hallituksen eroon ollut syynä tyytymättömyys hallituksen omassa puolueessa. Hallituspuolue on niin voimakas, ettei oppositio koskaan voi aiheuttaa hallituspulaa. Darányin hallitusta moittivat hänen omat pu luelaisensa yleensä heikkoudesta. . Tämä heikkous, niin väitettiin , esiintyi varsinkin hallituksen suhteessa oikeistoradikaaliseen kiihoitukseen nähden. Väitettiinpä että hallituksessa oli suorastaan jäseniä, jotka salaa sympatiseerasivat oikeistoradikaalien kanssa.

Viimeksimainittujen toiminta oli kuitenkin ennen Itävallan liittämistä Saksaan edes jonkun verran hillittyä, mutta Anschlussin jälkeen tämä kiihotus sai sellaiset muodot, että se todella saattoi vaarantaa sisällisen järjestyksen.

Kiihoituskirjoituksia levitettiin kaikkialla ja poliisi sai

JAKELUOHJE:

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.
Tavallinen ja lisäksi .....ministeriölle. ✓
Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.
Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

vain harvoin kiihoittajat kiinni. Kiihoitus meni niinkin pitkälle, että valtionhoitaja Horthyn puolisoikin joutui loukkaavien lentolehtisten kohteeksi, koska hän muka olisi juutalaista alkuperää.

Toinen syy tyytymättömyyteen Darányi'n hallitukseen oli hänen lakiehdotuksensa, joka tarkoitti juutalaisten oikeuksien supistamista. Antisemiittinen mieliala on tosin hyvin laajalti vallalla Unkarin kansassa, mutta se seikka, että juuri oikeistoradikaaliset ryhmät ovat ottaneet ikäänkuin omakseen koko antisemiittisen liikkeen, vaikutti, että ne ryhmät, jotka eivät hyväksyneet oikeistoradikaalista suuntaa, vieroittuivat myöskin antisemiittisestä liikkeestä.

Kun siis Darányi'n hallitus esitti juutalaisten oikeuksien supistamista tarkoittavat lakiehdotuksensa syytettiin hallitusta siitä, että se liiaksi kallisti korvansa oikeustoradikaalien vaatimuksille. Ja nekin, jotka asiallisesti olivat hallituksen esityksen puolella, sanoivat, että aika lakiehdotusten esittämiseen oli varsin huonosti valittu. Huomautetaan, että Unkarille juuri nyt näyttää koituvan mahdollisuus saada ainakin Tšekkoslovakialle luovuttamansa alueet takaisin, mutta että jos juutalaisia ruvetaan vainoamaan, on hyvin lähellä mahdollisuus, että Tšekkoslovakiassa elävät unkarilaiset juutalaiset ryhtyvät vastustamaan alueitten palauttamista Unkarille. Jo alahuoneessa arvoiteltiin hallituksen juutalaislakia hyvin ankarasti m.m. teki sen kreivi Bethlen pitkässä ja huomattavassa lausunnossa, jossa hän etupäässä toi esille, että hallituksen esitys sotii Unkarin perustuslakeja vastaan. Niissä taataan

kaikkien unkarilaisten yhdenvertaisuus lain edessä ja nyt hallitus tahtoo asettaa juutalaiset poikkeusasemaan. Myöskin tuotiin -- tosin peitetyn sanoin -- esille että hallituksen esitys on johtunut osittain painostuksesta Saksasta käsin, osittain halusta mielistellä Hitleriä.

Varsinkin ylähuoneessa oli arvostelu hallituksen esityksestä hyvin ankara. Alahuoneessa esitettyjen periaatteellisten epäilysten lisäksi tehtiin lakiehdotusten muotoa vastaan hyvin ankaria muistutuksia. Ylähuoneessa tapahtuneen keskustelun jälkeen kävi miltei selväksi, ettei lakiehdotuksia hyväksyttäisi läheskään hallituksen ehdottamassa muodossa.

Ja kun vihdoin joukko ylähuoneen jäseniä piti yksityiskokouksen, jossa Darányi'n hallitusta erittäin ankarasti arvosteltiin, katsoi Darányi viisaammaksi väistyä paikaltaan. Oli tietysti ikävää, että hallituspula syntyi muutamia päiviä ennen eukaristisen kongressin alkamista, mutta tämä vaikeus voitettiin osittain siten, että opetusministeri Hóman, joka on toimittanut kutsut kongressiin, edelleen jäi hallituksen jäseneksi, joskin salkuttomaksi.

Että uuden hallituksen muodostaisi Imrédy, oli jo aikaisemmin selvää. Imrédy oli kahden kuukauden aikana kuulunut Darányi'n hallitukseen talousministerinä. Darányi oli kutsunut Imrédyn hallitukseensa toteuttamaan ne suuret yhteiskunnalliset ja taloudelliset uudistukset, joitten ohjelman Darányi oli kuuluisassa Györin puheessaan maaliskuun 8 p:nä esittänyt. Imrédy on suhteellisen nuori mies, synt. 1891. Gömbös'in ensimmäisessä hallituksessa hän jo v. 1932 oli valtiovarainministerinä. Häntä pidetään erittäin tarmokkaana miehenä ja varsinkin suurena talouselämän tuntijana.

Ennen viimeistä hallitukseen tuloaan oli hän valtionpankin pääjohtajana ja katsotaan suureksi osaksi hänen ansiokseen, että Unkarin julkinen talous niin huomattavasti on parantunut.

Imrédyn hallituksen muut jäsenet ovat:

Sisäasiainministeri KERESZTES-FISCHER, joka jo on hoitanut samaa salkkua Julius Károlyin ja Gömbösin hallituksissa, on aikaisemmin toiminut hallinnollisella alalla m.m. yli-ispaanina.

Honvédministeri, kenraali Eugen RÁTZ, joka tähän saakka on ollut yleisesikunnan päällikkönä.

Opetusministeri kreivi Paul TELEKI, kuuluisa tiedemies ja valtiomies. Suoritettuaan lainopintohtorin tutkinnon rupesi hän tutkimaan maantiedettä. Tämän tieteen edustajana on hän m.m. tehnyt Suomeen useampia tutkimusretkiä. Toimi tähän saakka yliopiston professorina. Valtiollisella alalla on hän ehtinyt jo saada paljon aikaa. Hän oli Unkarin Szegedin kaupungissa muodostetussa bolshevistisvastaisessa hallituksessa ensinnä opetusmyöhemmin ulkoasiainministerinä. Oli v. 1921 pääministerinäkin.

Maatalousministeri STRANYAVSZKY on jo vuodesta 1912 ollut parlamentin jäsenenä ja toiminut viime vuonna alahuoneen puhemiehenä.

Darány'n hallituksesta siirtyivät uuteen hallitukseen ulkoasiainministeri KÁNYA, teollisuusministeri BORNE-

MISZA, oikeusministeri MIKECS, valtiovarainministeri REMÉNYI-SCHNELLER ja salkuttomaksi ent. opetusministeri HÓMAN.

Hallituksensa ohjelman esitti Imredy toukokuun 14 päivänä alahuoneessa ja pari päivää sitten ylähuoneessa. Selvään oikeistoradikaaleja vastaan oli se osa puhetta tähdätty, jossa uusi pääministeri ääntään korottamalla lausui, että Unkarissa voidaan valalla uskollisuutta vannon vain yhdelle henkilölle nim. Unkarin valtiopäämiehelle. Hallituksen ensimmäisiä toimenpiteitä olikin uuden yhdistyslain esittäminen, jossa kielletään yhdistysten ottamasta uskollisuusvalaa jäseniltään.

Pääministeri ilmoitti kannattavansa kaikkia lakiehdotuksia, jotka edellinen hallitus oli eduskunnalle antanut. Tämän mukaan uusi hallitus siis myös vaatisi juutalaisia vastaan tähdättyjen lakien hyväksymistä. Yleinen käsitys näyttää kuitenkin olevan, ettei hallitus tule vastustamaan suurtenkin muutosten tekemistä sanottuihin lakeihin.

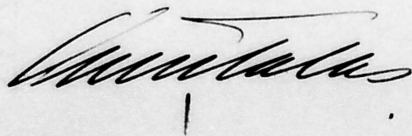
Pääministeri lupasi myöskin että hallitus ryhtyisi ratkaisemaan Unkarin arinta yhteiskunnallista kysymystä nim. maatalouskysymystä. Onhan tunnettua että Unkarissa vielä on vallan jättiläismäisiä maakartanoita, jotka kuuluvat kirkolle tahi muutamille vanhoille suvulle. Pääministeri viittasi siihen, että viljelysmaata on hankittava maataloustyömiehille, mutta lisäsi että Unkarissa täytyy myöskin ottaa huomioon traditioitten merkitys ja siksi on vallan luonnollista että etusijassa käytetään maata, joka on ollut vain lyhyemmän aikaa omistajainsa käsissä. Tämä on uusi uhka juutalaisille,

jotka vasta myöhemmin ovat vanhoilta suvuilta ostaneet kartanoita. Saattaa vaan kysyä onko tämä viisasta maatalouspolitiikkaa, sillä juuri nämä uudet omistajat ovat ryhtyneet maata järkiperaisesti viljelemään. Tässä yhteydessä lupasi pääministeri myöskin huolehtia maataloustyöväen palkkojen korottamisesta.

Puhensa ulkopoliittisessa osassa pääministeri erityisesti alleviivasi Unkarin läheistä ystävyyttä Italian, Saksan ja Puolan kanssa. Englantia kiitettiin siitä että siinä on herännyt vilkkaampi myötätunto Unkarin elinkysymyksiin nähden. Ranskallekin omistettiin kohteliaita mutta merkittömiä sanoja.

Pääministeri puhe otettiin suurella mieltymyksellä vastaan ja minulle useat edustajat ovat sanoneet että se oli todellinen "suuri" puhe, jommoista ei Unkarin parlamentista vuosikausiin ole totuttu kuulemaan.

Yleensä voi sanoa että mieliala maassa on sangen suopea uudelle hallitukselle. Erityisesti toivotaan että hallituksen onnistui palauttamaan rauhalliset olot maahan.

A handwritten signature in dark ink, appearing to be 'L. M. ...', written in a cursive style. Below the signature is a vertical line.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 27

ASIA:

Budapestissä olevan lähetystön raportti n:o 6.

v. a. Asiamiehittäjä Tutinen

17/8 1938

SUOMEN LÄHETYSTÖ

Budapestissä, 13 päivä elokuuta 1938.

N:o 1243.

ULKOASIAINMINISTERIÖN		
14	357	Pal. & Jk.
188-38	9	
	8	C27

Herra Ministeri,

Lähetän kunnioittaen Teille, Herra Ministeri,
Budapestin-lähetystön raportin n:o 6

Unkari ja Rooman-Berliinin akseli.

Vastaanottakaa, Herra Ministeri, täydellisen kunnioitukseni vakuutus.

J. J. J. J.
v.a. asiainhoitaja.

Herra Ulkoasiainministeri
Rudolf Holsti,

Helsinki.

B u d a p e s t i S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

Salainen.

RAPORTTI n:o 6.

Budapestissä 13 p:nä e l o k u u t a 19 38.

Asia: Unkari ja Rooman-Berliinin
akseli.

TILKKA...	
14/352	Sal. 58.
188-38	9
5	27

Tuntuu oikeastaan merkilliseltä, että kaiken sen tšekkiläisvastaisen kirjoittelun jälkeen, jota Unkarin lehdistö sodanjälkeisinä vuosina on harrastanut, se nyt, Tšekkoslovakian kysymyksen tultua aktueelliksi, tyytyy melkein yksinomaan selostamaan tapahtumia liittämättä niihin suuriakaan kommentaareja. Tuntuukin siltä, että Unkarin tärkein ulkopoliittinen tehtävä ei tällä hetkellä ole -- kuten se on yleensä sodanjälkeisinä vuosina ollut -- vähemmistöjen oikeuksien vaaliminen, vaan kantansa määrittäminen Rooman-Berliinin akseliin.

Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että Unkari olisi erittäin halukas sanottuun kannanottoon. Alote on päinvastoin lähtöisin Roomasta ja Berliinistä. Viime tammikuun alkupuolella Budapestissa pidetyssä Rooman protokollamaiden ulkoministerien kokouksessa sekä Unkari että Itävalta hylkäsivät -- kuten asiaatuntevissa piireissä mainitaan -- kreivi CIANON ehdotuksen liittyä Rooman-Berliinin akseliin sekä antikomintern-paktiin.

Itävalta on kuitenkin nyt poissa pelistä ja mahtava

JAKELUOHJE:

.....
.....
.....
.....

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ..... ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

Saksa rajoittuu Unkariin. Tšekkoslovakian vähemmistökyseminen odottaa ratkaisuaan. Pystyykö Unkari omin voimin valvomaan vähemmistönsä etuja? - Ei.- Näin ollen sen on turvattava mahtavaan naapuriinsa, ja niinpä lehdistö yhä useammin korostaa "Schicksalsgemeinschaftia" sekä maailmansodanaikaisia "Waffenbrüderschaftia".

Nousee kuitenkin kysymys, kuinka pitkälle Unkari voi mennä ystävydessään Saksaan panematta alttiiksi, jos ei suorastaan ulkonaista itsenäisyyttään, niin kuitenkin taloudellista ja poliittistakin riippumattomuuttaan? Tämä lieneekin Unkarin ulkopoliittikan vaikein pähkinä tällä hetkellä.

x

x

x

Viime heinäkuussa teki pääministeri IMRÉDY ulkoministeri KÁNYA:n seuraamana vierailun Roomaan. Virallisen kommunikkeen mukaan pysyvät Rooman protokollien Italiaa ja Unkaria koskevat määräykset Itävallan tultua yhdistettyä Saksaan edelleenkin voimassa. Mutta se mitä kommunikkeassa ei mainittu oli kuitenkin tärkeämpää. MUSSOLINI nim. uusi tammikuussa Budapestin konferenssissa tehdyn esityksen, että Unkari liittyisi antikominternin paktiin sekä Rooma-Berliini akseliin. Tähän unkarilaiset jälleen antoivat epäävän vastauksen perustellen kantaansa sillä, että Unkari haluaa jatkaa maailmansodan jälkeen noudattamaansa puolueettomuuspolitiikkaa. Vastapainoksi pääministeri IMRÉDY lienee tiedustellut tällöin MUSSOLINILTA olisiko Italia valmis tukemaan Unkaria Saksan mahdollista vaikutusvallan liiallista nousua vastaan. Tähän MUSSOLINIELIENEÉ vastannut mitään, vaan heti neuvottelun päätyttyä tiedotti keskuste-

lun sisällön Saksan Roomassa olevalle suurlähettiläiselle, joka ei suinkaan viivytellyt lähettäessään tiedon edelleen Wilhelmstrasselle. x/

Toinen kysymys, joka oli esillä, oli Jugoslavian ottaminen Rooman protokollamaiden liittoon Itävallan sijalle ja ehdotuksen tekijä oli jälleen signor MUSSOLINI. Tähän vastasivat unkarilaiset niinikään torjuen, koska eivät katsooneet voivansa ymmärtää, että Jugoslavia Unkaria vastaan tähdättyyn Pikku Ententeen kuuluvana samanaikaisesti solmisi unkarilais-ystävällisen liiton. ~~K~~itenkin unkarilaiset antoivat tunnustuksen sille työlle, jota unkarilaisen vähemmistön parantamiseksi viime vuosina Jugoslaviassa on tapahtunut. Tässä yhteydessä pantakoon merkille, että sensijaan kun niin saksalaiset ja itävaltalaiset kuin muittenkin maitten lehdistöt pitävät Jugoslavian liittymiskysymystä koko Rooman neuvottelujen huomiota herättävimpänä kysymyksenä, ei Unkarin lehdistö sanallakaan maininnut koko asiaa. Kysyin miten tämä seikka on selitettävissä erään Budapestin huomattavimman lehden ulkomaanosaston toimittajalta ja hän vastasi avoimesti, että Unkarin Ulkoasiainministeriön sanomalehtiosaston määräyksen mukaisesti ei Jugoslaviasta mainittu halaistua sanaa. Tämä viittaa siihen, että halutaan valmistaa maaperää sano-

---

x/ Että näin on todella tapahtunut, pitänee paikkansa, sillä tiedon, jonka ensin sain Unkarin Ulkoasiainministeriön teholta peräisin olevasta lähteestä, on myös eräs Saksan tšekäläisen lähetystön jäsen minulle vahvistanut.

tulle liitolle eikä anneta lehdistölle aihetta palauttaa mieliin aikaisemmin vallinnutta katkeruutta/Kuningas Aleksanterin murhajuttu 1934/. Mutta sikäli kuin Jugoslavia jatkaa nykyistä suuntaansa Rooma-Berliini akselin turvin, ei ajatuksen toteutumista lienekään pidettävä mahdottomana.

Kuten edelläolevasta selviää, teki Italia parhaansa lähentääkseen Unkaria 1/ Rooma-Berliini akseliin, 2/ Jugoslaviaan, kuitenkin unkerilaisten toistaiseksi torjuessa nämä yritykset.

x

x

x

12.8. 38 julkaisivat Budapestin lehdet uutisen, josta kyllä aikaisemmin on puhuttu, - vaikkei kirjoitettu - että valtionhoitaja HORTHY puolisoineen, pääministeri IMRÉDY, ulkoministeri KÁNYA ja puolustusministeri RÁTZ tekevät vierailun Saksaan vielä heti P. Tapanin juhlallisuuksien, s.o. t.k. 20 päivän jälkeen. On erittäin kuvaavaa, että uutinen vierailusta, joka luonnollisesti on paljoa aikaisemmin suunniteltu, vasta nyt, vain paria viikkoa ennen matkalle lähtöä, päästetään julkisuuteen. - Ei kuitenkaan liene epäilystä, etteikö Berliinissä tule uudestaan esille kysymys Unkarin liittymisestä akseliin sekä kominternipaktiin. Pystyykö Unkari tällöin säilyttämään itsenäisen kantansa? - Puhutaan myös mahdollisesta tullionionista Saksaan ja Unkarin välillä. Sikäli kuin tämä ajatus on vakavamielisesti pohdinnan alaisena, tulee se myöskin Berliinissä esille.

x

x

x

Unkari on tällä hetkellä tienhaarassa. Sen on va-
littava itsensä ulkopoliittikan harjoittamisen, sikäli kuin
se enää siihen pystyy, ja Rooman-Berliinin akselin alistumi-
sen välillä. Samalla on sen tähtävä valinta ryhtyykö se
Saksan vai Italian johdettavaksi, sillä kilpailu näiden kah-
den välillä -- niin ystäviä kuin ne ainakin toistaiseksi
ovatkin -- on täydessä käynnissä. Tämä käy ilmi varsinkin
kahdessa kysymyksessä, kumman johdolla Unkari 1/ yhtyy Rooman-
Berliinin akseliin 2/ sopii Jugoslavian kanssa, joka valta-
kunta ainakin niin kauan kuin STOJADINOVITS on pääministerinä,
on käytännöllisesti Rooma-Berlin akselin jäsen. -

~ Ottaen huomioon edellä esitetyt seikat, ei voi olla
saamatta käsitystä, että Rooman ja Berliinin kesken käydään
kilpailua Unkarista. Rooma teki tarjouksensa noin kuukausi
sitten ja nyt tulee Berliinin vuoro. Kumpi voittaa, s.t.s.
kumpi tarjoaa enemmän, se on vielä epätietoista, mutta nykyi-
sen poliittisen tilanteen vallitessa tuskin voitaneen asettaa
kysymyksenalaiseksi, eikä Unkari piakkoin ole pakotettu avoi-
mesti liittymään Rooma-Berliini akseliin.

Tauno Hiltunen

V.a.Asiahoitaja.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 27

ASIA:

Budapestissä olevan lähetystön rap. n:o 7.

Ministeri Talas

579 1938.

SUOMEN LÄHETYSTÖ

N:o 1304.

Budapestissä, 5 p:nä syyskuuta
1938.

Salainen.

15/352 Val. S. S.

10/9-38 2

USABIC

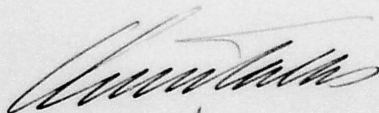
5 C27

Herra Ministeri,

Lähetän kunnioittaen Teille, Herra Ministeri,
Budapestin-lähetystön raportin n:o 7

Unkari puolustamassa vähemmistöisän naapurimaissaan.

Vastaanottakaa, Herra Ministeri, täydellisen kunnioitukseni vakuutus.

Herra Ulkoministeri

Rudolf Holsti,

Helsinki.

Budapesti SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 7.

Budapesti:ssa 5 p:nä syys kuuta 1938.

15/357 Pal. S -38.
10/9-38
2
SOABTC
5 C27

Asia: Unkari puolustuksessa vä-
hommistajiin naapurimaissaan.

Jo se seikka että Bledin konferenssin päätöslauselmaa, mikäli olen voinut havaita, kaikkialla on tervehditty ilolla, entea eavistaa, että päätöslauselman merkitys on vallan pieni. Sen sisällys on lyhyesti sanottuna että Pienen-Ententen valtiot tunnustavat Unkarille varustautumisoikeuden ja että Unkari toiselta puolen ja ensiksi mainitut valtiot toiselta puolen sitoutuvat olemaan ryhtymättä sotaan toisiaan vastaan, toisin sanoen noudattamaan suhteissaan toisiinsa Kellogg-paktia.

Varustautumisoikeuden myöntäminen Unkarille oli merkitykseltään yksinomaan teoreettinen. Unkari oli jo aikoja sitten käytännössä tässä suhteessa vapautunut Trianonin rauhan kahleista. Niinpä saattoikin, muutamia päiviä senjälkeen kun Bledin sopimus oli julkaistu, eräs unkarilainen eversti manövereissä sanoa Rumanian sotilasattasealle osoittaen par'aikaa lentävää ilmalaivuetta: "Eikö ole ihmeellistä että Unkari on kyennyt muutamassa päivässä luomaan tällaisia lentolaivueita ja kouluuttaa miehistöä niitä varten".

Todellinen riitakysymys Unkarin ja Pienen-Ententen välillä jäi Bledin konferenssissa ratkaisematta. Tämä kysymys

JAKELUOHJE:

.....
.....
.....
.....

Jakeluohjelmalle:

Tavallinen.
Tavallinen ja lisäksi .....ministeriölle.
Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.
Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkosalainministeriön tiedoituksiin.

koskee unkarilaisia vähemmistöjä Jugoslaviassa, Rumanias-
sa ja Tšekkoslovakiassa. Vastuunalaisissa unkarilaisissa piireissä
on jo tosiasiallisesti, joskaan ei teoreettisesti, luovuttu
ajatuksesta saada muutetuksi Trianonin rauhan määräämiä rajo-
ja -- ainakin mikäli on kyseessä Jugoslaviasta ja Rumania-
sta. Mutta sitä jyrkemmin pidetään kiinni vaatimuksesta että
näille vähemmistöille on myönnettävä sellaiset oikeudet että
vapaasti voisivat säilyttää ja kehittää kansallisuuttaan.

Bledin sopimuksen todellinen merkitys ei olekaan siinä
mitä sopimuksen päätöslauselmassa on sanottu, vaan siinä,
mistä tulevaisuudessa odotetaan sovittavan. Berliinissä Neue
Freie Pressen edustajalle myöntämässä haastattelussaan lausui
kin Unkarin pääministeri v. IMRÉDY, ettei Bledissä varsinaista
määrättyä sopimusta tehty, vaan että siellä vain ilmoitet-
tiin sopimusvaltain aikomuksesta tehdä sopimus ja hahmoteltiin
tulevan sopimuksen ääriviivoja. Samassa tilaisuudessa lausui
Unkarin ulkoasisinministeri v. KÁNYA, että Bledin sopimus voi
astua täyteen voimaan vasta sittenkun on päästy yksimielii-
syyteen siitä miten vähemmistökysymys on Tšekkoslovakiassa
järjestettävä. Kun Bledissä ei sovittu muusta kuin Unkarin
varustautumisoikeudesta ja sotaan ryhtymisen kiellosta, niin
v. KÁNYA'n sanoja ei voi tulkita muulla tavoin kuin ettei
Unkari katso viimeksi mainittua kieltoakaan voimassa olevaksi
ennenkuin Tšekkoslovakian kanssa on sovittu unkarilaisen vä-
hemmistön oikeudesta. Tämä KÁNYA'n tulkinta on jo Tšekko-
slovakiassa herättänyt vastaväitteitä. Ainakin on Prager
Presse selittänyt, että sopimus Unkarin varustautumisoikeudes-

ta ja sotaan ryhtymisen kiellosta on lopullinen eikä siitä riippuvainen saadaanko vähemmistökyseksessä sopimus aikaan vai eikö.

KÁNYA`n ja tšekkiläisen sanomalehdistön erimielisyys Bledin päätöslauselman tulkinnasta on kuitenkin luonteeltaan aivan teoreettinen. Jos Tšekkoslovakia joutuu sotaan ja muut seikat eivät estä Unkaria sotaan sekaantumasta, niin siitä voimme olla varmat, ettei Bledin sopimus sitä ainakaan tee.

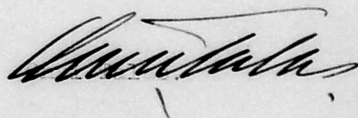
Mielenkiintoista Bledissä käydyissä neuvotteluissa on että toiselta puolen Unkarin ja toiselta puolen Jugoslavian ja Rumanian välillä päästiin yksimielisyyteen vähemmistökyseksessä. Sitä vastoin tällaista yksimielisyyttä ei voitu saavuttaa Tšekkoslovakian kanssa, mikä nykyoloissa onkin valtan luonnollista. Nykyisissä olosuhteissa, jotka Unkarillekin voivat tarjota Tšekkoslovakiaan nähden ennen aavistamattomia mahdollisuuksia ei Unkari tietenkään tahtonut -- eikä Saksen tähden edes uskaltanut -- sitoa käsiään. Unkarin taholta ehdotettiin kyllä sellaisen sopimuksen tekoa Tšekkoslovakian kanssa, että Tšekkoslovakia sitoutuisi myöntämään unkarilaiselle vähemmistölle. Mutta tätä ehdotusta Tšekkoslovakia ei puolestaan katsonut voivansa hyväksyä. Ja kun yksimielisyyteen ei siis voitu päästä Tšekkoslovakian kanssa, niin ei myöskään tehty vähemmistökyseksystä ratkaisevia sopimuksia Jugoslavian ja Rumanian kanssa.

Eräessä suomalaisessa sanomalehdessä on näkynyt tieto, että Bledin sopimus olisi saatu aikaan vain sen kautta että Italia olisi painostanut Unkaria suostumaan sopimukseen, jonka tekoa päinvastoin Saksa olisi vastustanut.

Tällaisena tämä tieto on harhaanjohtava. On selvää, että Unkari, sellaisessa riippuvaisuudessa kun se on sekä Italiasta että Saksasta, ei tee ulkopoliittisesti tärkeitä päätöksiä neuvottelematta kummankin mainitun suurvallan kanssa. Myöskin on selvää että Italia haluaa ystävällisten suhteitten muodostuvan Unkarin sekä Jugoslavian ja Rumanian välillä. Mutta samaa toivoo Saksakin ja samaa vaatii Saksankin etu, sillä Jugoslavia ja Rumania ovat jo niin paljon loitonneet Ranskasta että jos Unkari joutuu näitten valtioiden kanssa ystävällisiin suhteisiin, niin se ei enää merkitse Unkarin siirtymistä Ranskan etupiiriin vaan pikemminkin Saksan vaikutuksen kasvamista Jugoslaviassa ja Rumanias-
Unkarin toimissa välittäjänä.

Tässä yhteydessä mainitsen myöskin toisen erehdyttävän uutisen, jonka suomalaisessa sanomalehdessä olen lue-
nut. HORTHY'n Saksan-matkan johdosta kirjoitettiin, että HORTHY ei suostunut sellaiseen aktiiviseen yhteistyöhön Saksan kanssa, jota Saksa olisi toivonut ja että tämä Horthyn kanta olisi vaikuttanut viilentävästi mielialaan Berliinissä. Mitä Saksa toivoi Unkarilta, ei ole tiedosani, mutta että HORTHY toivoi Saksan myösväikutusta siihen että unkarilaiselle vähemmistölle Tšekkoslovakiassa myönnettäisiin samat oikeudet, jotka myönnetään sudeettikansalaisille, tiedän varmasti. Että Unkari myöskin on valmis ase-
kädessä Saksan rinnalla, jos Saksa niin toivoo, henkkimaan unkarilaiselle vähemmistölle nuo oikeudet, on myöskin varmaa. Enempää ei HITLER ole voinut HORTHY'ltä vaatiakaan.

Toinen asia on -- ja siihen suuntaan käyviä mielipiteitä olen kuullut täällä vaikutusvaltaisissa piireissä lausuttavan -- että Saksan ja Tšekkoslovakian välillä ehkä syntyvässä aseellisessa kamppailussa Saksa itse katsoisi itsellään olevan suurempaa hyötystä Unkarin hyväntahtoisesta puolueettomuudesta kuin Unkarin aktiivisesta osanotosta sotaan.

A handwritten signature in cursive script, likely belonging to a high-ranking official or diplomat, positioned to the right of the typed text.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 27

ASIA:

Budapestin olevan lähetystön raportti n:o 8.

v. a. Asiamiehenä Putinen

16/9 1938

SUOMEN LÄHETYSTÖ

Budapestissa, 16 päivänä syyskuuta 1938.

N:o 1333.

16/357 Pal. S. 38.
19/9-38 ?
5 C27

Herra Ministeri,

Lähetän kunnioittaen Teille, Herra Ministeri, Budapestin-lähetystön raportin n:o 8

Tšekkoslovakian kysymys Unkarista katsottuna.

Vastaanottakaa, Herra Ministeri, täydellisen kunnioitukseni vakuutus.

v.a. asiainhoitaja.

Herra Ulkoasiainministeri

Rudolf Holsti,

Helsinki.

B u d a p e s t i . . . . . SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 8.

Budapestissä 16 p:nä syys . . . . . kuuta 1938.

Asia: Tšekkoslovakian kysymys
Unkarista katsottuna.

16 352 Val. S -38
19/9-38 ?
5 C27

Tämänaamuisten lehtien sisältämien hälytysluontoisten uutisten johdosta -- koko sudeettisaksalainen alue kapinassa, johtajat määrätty pidätettäviksi, tšekkiläisten reservit kutsuttu aseisiin, joukkokeskityksiä Unkarin rajalla Tšekkoslovakiasa y.m. -- menin tapaamaan Unkarin Ulkoasiainministeriön poliittisen osaston päällikköä lähetystöneuvos K u h l i a.

Huomiotani herätti se rauhallisuus, jolla hra Kuhl tapahtuneihin asioihin suhtautui. Kun huomautin hänelle tästä, vastasi hän, että sodanvaaraa ei tällä hetkellä ole, ja on tähän vaikuttanut Chamberlainin ja Hitlerin tapaaminen. Kun huomautin hänelle, että Hitler harvoin on pitämättä sanojaan ja kun hän Nürnbergin puheessaan lupautui turvaamaan sudeettisaksalaisia tšekkien sorrolta, niin eikö ole odotettavissa, että Saksa sittenkin ryhtyy aseelliseen interventioon, jos sotatuumioistuimet ryhtyvät piiritystilän edellyttämään toimintaan. Tähän sain vastauksen, että Hitlerin sanat olivat bluffia, samoin kuin ovat Tšekkoslovakian hallituksen määräykset sudeettisaksalaisten johtajien vangitsemisesta, eikä hän usko Saksan ryhtyvän aseelliseen toimintaan. - Kysymykseeni, pitävätkö tiedot

JAKELUOHJE:

.....
.....
.....

Jakeluohjelmalle:

Tavallinen.

~~Tavallinen~~ ja lisäksi _____ ministeriölle.

Ei ulkomaedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

satojen henkien surmaamisesta syntyneissä kahakoissa paikkansa, hän uskoi niiden olevan totta, joskin ehkä liioiteltuja, kuitenkin sanoi olevansa vakuutettun, etteivät ne johda mihinkään kansainväliseen konfliktiin.

Tätä optimismiaan hra Kuhl perusteli sillä seikalla, että Englanti/^{sekä} kaikesta päättäen Ranskakin, ovat nyt täydellisesti hyväksyneet kansanäänestyksen toimittamisen, jonka tuloksena, jos se suoritetaan rehellisesti, ei voi olla muu kuin nykyisen valtion hajoaminen. Kun lausuin ihmettelyni sen johdosta, että Unkarin lehdistö on yleensä viime aikoina melko vähän puhunut unkarilaisen vähemmistön liittämistä emämaahan, hän vastasi tällaisen lehtikirjoittelun olevan tarpeettoman, sillä Unkari ei pienenä ja varustautumattomana maana voi kuitenkaan asevoimin hakea itselleen oikeutta, mutta se luottaa siihen, että unkarilainen vähemmistö tulee joutumaan samaan asemaan kuin sudeettisaksalainenkin kysymyksen saadessa lopullisen ratkaisunsa. Tiedusteluuni, onko unkarilainen vähemmistö täysin homogeeninen pyrkimyksensä tulla yhdistetyksi Unkariin sain vastauksen, että korkeintaan n. 10 % tästä on kommunisteja ja tsékkiläisen valtionmuodostelman kannattajia.

CHAMBERLAININ ja HITLERIN välisen keskustelun tuloksista Berchtesgadenissa hra Kuhl ei sanonut tiedettävän mitään. Päätöksiä ei siellä kuitenkaan vastaiseen suhtautumiseen nähden liene tehty, vaan päästäneen niihin vasta sen jälkeen kun Chamberlain on neuvotellut Hitleriltä saamiensa

informatioiden pohjalla ministereittensä sekä todennäköisestä DALADIER`n kanssa. Täten ratkaisu jäänee uuteen tapaamiseen saakka.

Hra Kuhl mainitsi, että tiedot Tšekkoslovakian puolel-
la tapahtuneista joukkokeskityksistä Unkarin rajalle pitävät
paikkansa, mutta Unkari ei ryhdy mihinkään vastatoimiin. Nämä
saattaisivat herättää vastatoimia Rumiassa ja Jugoslaviassa,
jotka ovat Tšekkoslovakian liittolaisina velvolliset tulemaan
tämän avuksi. Kun huomautin epäileväni tällaista mahdollisuut-
ta, ainakin mitä Jugoslaviaan tulee, myönsi hra Kuhl Stoja-
dinovitchin todennäköisesti pitävän Italian ja Saksan ystävyyt-
tä tärkeämpänä kuin Pikku-Ententen, mutta huomautti samalla,
että armeija ja yleinen mielipide varsinkin serbialaisten kes-
kuudessa on sensijaan ranskalais-ystävällinen jotenka, jos
Ranska ryhtyy toimiin sodan syttyessä, olisi Jugoslaviakin ny-
kyisen hallituksensa mahdollisesta eriävästä kannasta huolimatta
siihen pakotettu, tietenkin vain ehdolla, että Unkari
hyökkää Tšekkoslovakian kimppuun. Hra Kuhl vakuutti kyllä, että
Unkari ei tule hyökkäämään, on kylläkin sensijaan valmis omaa
aluettaan puolustamaan, myös mahdollisia lentovoimien kautta-
kuljetuksia vastaan.

Kun lopuksi onnittelin hra Kuhlia hänen optimistisesta
katsantokannastaan, hän vakuutti sen olevan virallisen mieli-
piteen Unkarissa, joskin hän lisäsi, että odottamattomia yllä-
tyksiä voi sattua.

X

X

X

On muuten mielenkiintoista havaita kuinka eri puolueiden lehdet suhtautuvat Tšekkoslovakian tapahtumiin. Voidaan sanoa, että koko lehdistö on revisionistinen.^{x/} Kuitenkin, sensijaan kun oikeisto- ja keskuslehdet kirjoittavat laajasti kommentoiden tapahtumista, syyttäen niistä etupäässä Neuvostolaista provokatiota, tyytyy esim. sosiaalidemokraattinen "Népszáva" vain julkaisemaan saamansa tiedoitukset päällekirjoituksissa nimittäen kuitenkin Henleinin toimintaa valtiopetokseksi. Samaten julkaisee se Berliinin lehtien lausunnot pikku-uutisina ja sensijaan tšekkiläiset tiedonannot lihavin kirjaimin ja täydessä laajuudessaan. Lehti hyväksyy Chamberlainin matkan ja siis kaikesta päättäen myös kansanäänestyksen toimeenpanemisen.

Maurice Pétion

v.a.asiainhoitaja.

---

x/Kommunisteilla ei ole äänenkannattajaa puolueen ollessa kielletyn.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 22

ASIA:

Budapestissä olevan lähetystön raportti n:o 9.

v. a. Asiamiehittäjä Lutinen

23/9 1938.

SUOMEN LÄHETYSTÖ

Budapestissä, 23.p:nä syyskuuta 1938.

N:o 1348.

12	357 Sal.	38.
27/9-38	3	
5	C27	

Herra M i n i s t e r i ,

Tämän mukana lähetän Teille, Herra M i n i s t e r i ,
Budapestin-lähetystön raportin n:o 9:
Tšekkoslovakian kysymys Unkarista katsottuna II.

Vastaanottakaa, Herra M i n i s t e r i , täydellisen kunnioitukseni vakuutus.

Raimo Pitäjä

v.a. asiainhoitaja.

Herra Ulkoasianministeri

Rudolf H o l s t i ,

Helsinki.

B u d a p e s t i ..... SSA OLEVA LÄHETYSTÖ. .... Salainen.

RAPORTTI n:o 9.

Budapesti ssa 23 p:nä syys ..... kuuta 19 38.

Asia: Tšekkoslovakian kysymys

Unkarista katsottuna II.

12/1952 Sal. 8-38
27/9-38
5 1027

Kuten edellisessä raportissa olen maininnut, esitin t.k. 16 päivänä ulkoasiainministeriön poliittisen osaston päällikölle ihmettelyni sen johdosta, että Unkarin lehdistö on ollut kirjoittelematta Tšekkoslovakian unkarilaisen vähemmistön liittämismahdollisuuksista emämaahan. Sain tällöin vastauksen, että kirjoittelu on tarpeetonta t.s. kävi selvästi ilmi, että lehdistö on viranomaisten määräyksestä asiasta vaiennut.

T.k. 17 päivänä tapahtui kuitenkin muutos. Mainitun päivän aamulehdissä julkaistiin nimittäin Unkarin hallituksen Prahan hallitukselle jättämä protesti Unkarin rajalla toimeenpantujen joukkokeskityksien sekä rajaloukkausten johdosta. Myöhemmin sain mainitun protestin vaiheista tšekäläisestä ulkoasiainministeriöstä kuulla seuraavaa.

Tšekkoslovakian tšekäläinen asiainhoitaja oli ulkoasiainministeriölle esittänyt hallituksensa selityksen, jonka mukaan "Tšekkoslovakia on katsonut kansainvälisen tilanteen takia tarpeelliseksi vahvistaa rajavartiostoja maan kaikilla rajoilla". Tällaista selitystä ei oltu ulkoasiainministeriön tietämän mukaan tehty Saksassa eikä Puolassa. Unkarin hallitus pro-

JAKELUOHJE:

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi .....ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

testoi Prahassa. Protestin johdosta oli Tšekkoslovakian tšekäläinen sotilasasiamies käynyt puolustusministeriössä selittämässä asiainhoitajan ymmärtäneen asian väärin, t.s. hän demontoi asiainhoitajan ilmoituksen. Samansisältöinen selitys oli annettu Unkarin lähetystölle Prahassa.

Lehdistö ottikin samana päivänä vähemmistön asian sydämmelleen. Erikoisesti tapahtui tämä sentakia, että tuli ilmi, Hitlerin keskustellessaan Chamberlainin kanssa kaikesta päättäen kosketelleen y k s i n o m a a n sudeettisaksalaisten asemaa.

Katkeruus tämän johdosta Saksaä kohtaan ei ollut peitettyä, kuten ilmenee esim. t.k. 17 päivän "Pester Lloyd" in johtavassa artikkelissa, joka on ulkoasiainministeriön inspiroima, olleesta kohdasta: Niemand darf sich nämlich der leichtfertigen Illusion hingeben, dass die nichtdeutschen Minoritäten der Tschechoslowakei ihre Preisgabe an weitere Unterdrückung ruhig hinnehmen werden, nur um anderen, glücklicheren Staaten den ungestörten Genuss der wunderbaren Segnungen des Friedens solcherart auf ihre Kosten sicherzustellen.

Kun tiedustelin ulkoasiainministeriössä käydessäni, onko ylläoleva kohta tarkoituksellinen mielenosoitus Saksaä vastaan, vastattiin minulle, että artikkeli kuvastaa mielentilaa Unkarissa, mutta että Unkarilla on muita keinoja kantansa esittämiseen kuin sanomalehtiartikkeli. Tämä keskustelu tapahtui t.k. 20 päivänä klo 13, t.s. kaksi tuntia senjälkeen kuin pääministeri I m r é d y ja ulkoministeri K á n y a olivat lähteneet lentokoneella Berchtesgadeniin ilman, että ulkoasiainministeriö halusi matkasta vielä mitään mainita. Yleisön tietoon tuli vierailu vasta seuraavana aamuna, t.s. 20 päivänä iltalehdetkään eivät vielä tienneet vierailusta mitään, vaikka paluu tapahtui jo klo 18 samana päivänä!

Puoleksi salassa pidetty vierailu oli valtionhoitaja H o r t h y'n käynti Itäpreussissa Göringin vieraana "metsäs-tämässä". T.k. 21 päivän lehti sisältää vain lakoonisen tiedon: "Valtionhoitaja Horthy Saksassa sekä tänäaamuinen lehti /23p/ tietää valtionhoitajan palanneen Budapestiin.

X X

X

Naitten kahden matkan tarkoituksena on kieltämättä ollut Hitlerin ja maailman huomion kiinnittäminen unkarilaisen vähemmistön kohtaloon. Vielä t.k. 16 päivänä luotettiin tšekäläisessä ulkoasiainministeriössä siihen, että sudeettisaksalaiskysymyksen saadessa ratkaisunsa, unkarilainen vähemmistö ei joudu huonompaan asemaan. Tällöin ei vielä tunnettu Chamberlain - Daladier'n suunnitelmaa, joka koski vain saksalaista vähemmistöä. - Kun sisältö tuli tunnetuksi ei Unkarin johtavat valtiomiehet vitkastelleet ryhtyessään toimeen ja tällöin oli heidän ensi kädessä luonnollisesti turvattava Saksaan. Merkitseekö tämä lupumista maailmansodan lopusta tähän saakka noudatetusta "vapaa käden ulkopoliitikasta" vai ei, sen ratkaisee tulevat tapahtumat. Samaten on epätietoista onko Unkarille mahdollista säilyttää neutraliteettiansa sodan syttyessä, siitä huolimatta, että vi-ralliset piirit edelleenkin vakuuttavat ainakin aluksi/ ⁿⁱⁱⁿ tapahtuvan. Seurasi 16 päivänä protesti Prahassa, 17 p. unkarilaisen vähemmistön kokous ja julkilausuma Pozsonyssa, yllämainitut matkat Saksaan y.m. samallakuin lehdistölle ei enää pantu mitään esteitä kirjoittaa vähemmistökyseymyksestä.

Tämä Unkarin aktiivinen toiminta vähemmistönsä hyväksi ja julistautuminen sen etujen valvojaksi on herättänyt pahaa verta R a n s k a s s a. Täällä ollaan kuitenkin vakuutettuja vaatimuksen oikeutuksesta sekä sen esittämishetken oikeasta valinnasta. Unkarin kansa on tässä asiassa yksimielinen. Se kävi ilmi 21 päivänä pidetyssä joukkomielenosoituksessa, johon osallistui arvion mukaan n. 150 - 200,000 henkeä.

R u m a n i a s s a vallitsee hermostuneisuus siitä ymmärrettävästä syystä, että pelätään separatismia saavan sikäläisten vähemmistöjen keskuudessa jalansijaa. Tšekäläisten lehtitietojen mukaan kuljetetaan Rumanian yli yöaikaan lentokoneita Venäjältä Tšekkoslovakiaan. J u g o s l a v i a tuntuu lehdistä päätellen suhtautuvan neutraalisesti tapahtumiin.

Suurta ihastusta herätti Unkarissa I t a l i a n myönteinen suhtautuminen vähemmistön kohtaloon. Mussolini ehtikin ensimmäisenä ulkolaisena valtiomiehenä ilmaisemaan sympatiansa sekä teki sen vielä hänelle ominaisella voimalla, joka ei voinut olla syyttämättä herkkiä unkarilaisia. Virallisissa piireissä käsitetään Mussolinin sanat kuitenkin suurimmalta osalta gesticinä samalla kun niissä nähdään kilpailuhalua Saksan kanssa Unkarin suosiosta. -

---

x/
Pester Lloydin pääkirjoituksessa 21 p:nä on seuraava ylpeä kohta: Reichsverweser Horthy und seine engsten Mitarbeiter Imrédy, Kánya und Rács vertreten heute das gesamte Ungartum, die ganze ungarische Nation.

T. k. 16 päivänä ilmoitin salasähkeellä Ulkoasiainministeriölle, että neljä reservin vuosiluokkaa oli kutsuttu aseisiin ja että sekä ulko- että puolustusministeriö kieltävät niin tapahtuneen. Asiaatuntevalta taholta olen saanut tietää, että kysymyksessä olivat vuosien 1912, 1913 ja 1914 vuosiluokat /siis kolme eikä neljä ikäluokkaa/, arvion mukaan noin 100.000 miestä, jotka on sijoitettu lähellä Tšekkoslovakian rajaa oleville seuduille. Asia on yleisesti tiedossa, mutta sanomalehdissä ei ole sanaakaan siitä mainittu, samaten kuin ulkoasiainministeriössä asiasta vältellen puhutaan. - Miehet kutsutaan etupäässä myöhään illalla kokoontumaan /esim. klo 23/ ja heidät viedään suoraan majoituspaikkoihinsa välttämättä täten kaikkea vältettävissä olevaa huomiota.

X

X

X

Budapestissa vallitsee kieltämättä tällä hetkellä epävarma tunnelma, joskin yleistä mielipidettä koetetaan pitää rauhallisena yhteisymmärryksessä lehdistön kanssa, kuten edellä olen selostanut. Yleensä haluttaneen pysyä irti sodasta, joka onkin ymmärrettävää, eihän Unkari ole voinut varustautua tulevaa sotaa varten, mutta toisaalta ollaan valmiit tarttumaan aseisiin neutraliteetin mahdollisten loukkausten sattuessa, jopa joissain piireissä halutaan aseellista interventiota vähemmistön hyväksi omasta aloitteesta. Oikeistolehdet hyökkäävät sosialidemokraattisen "Népszavan" kimp-puun tämän esittäessä pasifistisia mielipiteitä, kuten esim. Tšekkoslovakian kysymyksen jättämisestä Kansainliiton ratkaistavaksi.

Kauno Polinen
v.a. asiainhoitaja.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 27

ASIA:

Budapestissä olevan lähetystön raportti n:o 10.

Ministeriö Talas

7/10 1938.

SUOMEN LÄHETYSTÖ

Budapestissä, 7 p:nä lokakuuta 1938.

N:o 1395.

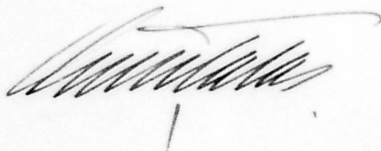
18 / 1057 Paik. 8 - 38
11/16 - 38 9
5 (27)

Herra Ministeri,

Lähetän kunnioittaen Teille, Herra Ministeri,
Budapestin-lähetystön raportin n:o 10:

Unkarin valvomat saavat Tšekkoslovakian vararikkopesässä

Vastaanottakaa, Herra Ministeri, täydellisen
kunnioitukseni vakuutus.

Herra Ulkoasiainministeri

Rudolf Holsti,

Helsinki.

B u d a p e s t i ..... SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 10.

Budapesti ssa 7 p:nä loka kuuta 1938.

18 352 PaL. 8 - 38.

Asia: Unkarin valvomat saatavat
Tšekkoslovakian vararikkopesässä.

11/10-38

5 C27

Tšekkoslovakian tapahtumat ovat luonnollisesti riemulla täyttäneet koko Unkarin kansan. Vakavan sodanuhkan synnyttämän alakuloisuuden asemesta vallitsee nyt tietoisuus siitä, että Unkari jälleen saa liittää alueisiinsa ainakin osan siitä, mitä se maailmansodan jälkeen oli pakoitettu luovuttamaan Tšekkoslovakialle.

Vaikkakaan ei ollut varmaa joutuisiko Unkari heti sotaan, jos sellainen olisi syttynyt, oli Unkarissa sodan varalta ryhdytty kaikkiin valmisteluihin ja yleinen käsitys oli, että Unkarin joka tapauksessa myöhemmin olisi ollut pakko osallistua sotaan. Vaikka sodan vaara nyt onkin ohi, ei Unkari vielä kokonaan ole luopunut sotavalmisteluistaan. Ollaan varuillaan siltä varalta, ettei Unkari saisi vaatimuksiansa täytetyiksi, vaikkakin johtavassa asemassa olevat ovat selvillä siitä, ettei Unkari missään tapauksessa väkivaltaisilla keinoilla voi saavuttaa enempää kuin suurvallat suvaitsevat sille antaa. Muuten lienee Unkarissa toimeenpantu liikkeellepano onnistunut huonosti. Kun yksi palvelijoistamme oli riveihin kutsuttu, olen häneltä saanut tietää yksityisseikkoja, jotka osoittavat että kaupungissa liikkuvat huhut eivät ole perää vaila. Äsket-

JAKELUOHJE:

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi .....ministeriölle.

Ei ulkomaedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

täin erosikin aivan äkkiä yleisesikunnan päällikkö Keresztes-Fischer ja syynä lienee ollut juuri liikkeellepanon osittainen epäonnistuminen.

Että Unkari saa takaisin ne alueet, joissa elää selvä unkarilainen enemmistö, siitä täällä ollaan varmoja. Mutta silloin Unkari todellisuudessa saisi vain suhteellisesti pienen osan siitä mitä se Trianonin rauhassa luovutti Tšekkoslovakialle. Mutta miten käy niitten alueitten, joissa unkarilaiset vain slovaakkien tahi muitten kansallisuuksien avulla muodostavat enemmistön? Unkarissa ollaan selvillä siitä, että puhtaasti slovaakkilaiset alueet eivät halua liittyä Unkariin, jos vaan tšekit antavat slovaakeille riittävän laajan autonomian. Mutta toivo pannaan alueisiin, joissa unkarilaiset ja slovaakit ^{joko tahi} /yhdessä /muitten kansallisuuksien avulla muodostavat enemmistön. Erityisen kipeästi koskee Pressburgin kohtalo unkarilaisiin. Olihan kaupunki Mohácsin taistelun jälkeen aina vuoteen 1784 Unkarin pääkaupunkina ja kokoontuivathan Unkarin valtiopäivät siellä aina vuoteen 1848. Mutta saadaksensa siellä enemmistön, unkarilaisten täytyy saada ainakin saksankielisten kannatus. Pelätään vakavasti että Saksa itse haluaa Pressburgin, jossa saksalaisia lienee enemmänkin kuin unkarilaisia ja joka lännessä rajoittuu täysin saksankieliseen alueeseen. Toiselta puolen on huomattava että Pressburgin merkitys tulevalle Tšekkoslovakialle on varsin suuri, se kun jäisi Tšekkoslovakian ainoaksi Tonavan varrella olevaksi satamakaupungiksi ja ainoaksi satamaksi, jonka avulla Tšekkoslovakia voisi olla meren kanssa yhteydessä. Pelätään sentähden että Tšekkoslovakia tulee tekemään voitavansa sen säilyttämiseksi.

Aivan yleinen on vaatimus että Unkarin pitää saada yhteinen raja Puolan kanssa ja tämä vaatimus näyttää olevan vieläkin voimakkaampi Puolassa. Tätä vaatimusta ei kuitenkaan voida yksinomaan kansallisuuskäsitteillä puolustaa. Varsinaisten unkarilaisten ja varsinaisten puolalaisten asumat alueet eivät missään yhdy. Puolan ja Unkarin yhteisen rajan aikaansaamiseksi täytyisi ruteenien asuma alue Itä-Tšekkoslovakiassa liittää joko Unkariin tai Puolaan. Viimeksimainitussa tapauksessa ruteenien asuma alue yhtyisi laajaan ruteeniläiseen alueeseen Puolassa. Puolan sanomalehtien lausunnoista päätetään näyttää kuitenkin siltä että Puolankin käsityksen mukaan Puolan ja Unkarin yhteinen raja olisi aikaansaattava siten että Unkarin vanha raja tällä kohdalla palautettaisiin, jolloin ruteenien asuma alue siis liitettäisiin Unkariin. Taloudellismaantieteelliseltä kannalta tämä ratkaisu tuntuisi edullisimmalta. Jos kerran unkarilaisten asuma alue, joka on viljavaa, yhdistetään Unkariin, niin ruteenien asuman alueen yhdistäminen Puolaan, josta sitä erottaa Karpaatin vuoristo, tekisi ruteenien toimeentulon mahdottomaksi. Karpaattien rinteet ovat metsäisiä, mutta näitä metsiä ei Puola voisi käyttää hyväksensä, koska puut siinä tapauksessa olisivat kuljetettavat Karpaattien yli. Unkari taas, joka tällä haavaa on miltei metsätön, voi helposti käyttää puita hyväksensä.

Virallisesti vaatii Unkari niihin alueisiin nähden, joissa ei ole selvä unkarilainen enemmistö, kansanäänestysten toimittamista. Todellisuudessa kansanäänestystä kuitenkin pelätään ja luulen että Unkari yrittää neuvotteluissa päästä sovintoon ilman kansanäänestystä. Erityisesti pelätään, että slovaakit maanomistusolojen vuoksi eivät halua palata

takaisin Unkariin. Tšekkoslovakiassa on suurtilojen maita jaettu talonpojille, jotka luonnollisesti pelkäävät, että maat otetaan heiltä pois, jos ne jälleen joutuvat Unkarin yhteyteen. Tämä pelko on ymmärtääkseni aiheeton, sillä ei voi olettaa Unkarin johtohenkilöillä olevan niin vähän valtioviisautta, että he ryhtyisivät palauttamaan muualla Unkarissa vallitsevia onnettomia maanomistusaloja alueilla, joissa parannus jo on saatu aikaan. Hälventääksensä tätä pelkoa slovakkiassa on Tibor Eckhardtin johtama pienviljelijäpuolue puoluekokouksessaan jo hyväksynyt periaatteen, että puolue tulevaisuudessa tulee entistä voimakkaammin vaatimaan maanomistuso-olojen korjaamista nykyisessä Unkarissakin ja että asukkailta nyt Unkariin liitettävillä alueilla ei saa mitään oikeuksia, jotka heillä jo on, riistää, vaan heille on annettava vain lisää oikeuksia. Imredyhän on muuten luvannut parannuksia Unkarin maanomistusoloihin ja kerrotaan hallituksen nyt kiireisesti näitä uudistuksia valmistelevan.

Jännitys on suuri Unkarissa. Tiedetään että mitä nyt ei saavuteta se on kaikki ajoiksi mennyttä.

Tšekkoslovakian tapauksella on luonnollisesti ollut voimakas vaikutus sisäpoliittisiin kysymyksiin. Kansallissosialistinen liike on valtavasti kasvanut. Jo heti Itävallan Anschlussin jälkeen rupesi kansallissosialistinen liike ripeästi edistymään ja sen toiminta käymään vilkkaammaksi. Tämän saatoin jo ulkonaisistakin seikoista havaita ajaessani autolla Wieniin. Verrattain pian Budapestin jälkeen tehtiivät kaikki vastaan- tulijat saksalaisella tervehdyksellä, vaikka saksankielinen asutus ei läheskään vielä siellä ala. Mutta varsinkin viime viikkoina on kansallissosialistinen liike valloittanut alaa.

Kun Unkarin kansallisöialistinen liike ei voi lukea omaksi ansiokseen, että Unkari kaiken todennäköisyyden mukaan saan osan entistä aluettaan takaisin, niin se kuitenkin huomauttaa että ansio siitä on yksinomaan Saksan kansallisosialisteilla ja että Unkarin nykyinen hallitus on saanut poimia Saksan natsien kypsyttämät hedelmät.

On kuitenkin muistettava, että Unkarin kansallisosialistinen liike ei suinkaan ole mikään suorastaan saksalaismielinen liike. Se rakentuu täydellisesti unkarilaiselle kansalliselle pohjalle. Ulkopoliittisesti se haluaa Unkarin politiikkaa johdettavaksi mitä lähemmin Saksan politiikan vanavedessä. Mutta kun Unkarin nykyisenkin hallituksen ulkopoliittikka on niin läheisesti riippuvainen Saksan politiikasta, eivät Unkarin natsit tässä suhteessa vaatimuksia voi asettaa. Sisäpoliittisesti sitä vastoin he vaativat koko hallitusjärjestelmän muutettavaksi natsien mallin mukaiseksi. Joku aika sitten tuomittiin Unkarin kansallisosialistisen puolueen johtaja Szálasi kolmen vuoden vankeuteen. Nyt huhutaan, että hänet vapautetaan ja rohkeimmat natsit uskovat hänestä jo pian tulevan pääministerin.

Unkarilla on, kuten tunnettua, huomattava alue Saksan /Itävallan/ rajalla, jonka asukkaista valtava enemmistö on saksalainen. Yhä vakavammin lausutaan täällä pelko, että Saksa tulee vaatimaan itselleen tuon alueen ja että mitä Unkari siis voittaa Tšekkosloveniassa se kadottaisi omalta alueeltaan. Tällaisena tämä pelko lienee aiheeton. Kuinka heikko Unkari onkin, on sen ystävyys Saksalle siksi suuriarvoinen, ettei Saksa suhteellisesti toisarvoisen kysymyksen tähden halua riitaantua Unkarin kanssa. Korkeintaan voisi ajatella

sellaista mahdollisuutta, että Saksa auttaisi Unkaria saamaan Tšekkoslovakiassa sellaisiakin alueita, joissa ei ole pääasiallisesti unkarilaista väestöä ja korvaukseksi tästä vaatisi Unkarilta saksankielisiä alueita.

Suurpoliittiselta kannalta arvostellaan Tšekkoslovakian tapausta pääasiallisesti seuraavaan tapaan. Siinä nähdään erityisesti Ranskan politiikan haaksirikko. Ranskan politiikka on aina tarkoittanut sellaisten liittojen luomista idässä, että Saksa sodan syttyessä olisi pakotettu taistelemaan kahdella rintamalla. Kun maailmansodan jälkeen Venäjä ei enää kyennyt tällaisia takeita antamaan, tuli aluksi Puolan, Tšekkoslovakian ja Pienen Ententen tehtäväksi muodostaa rintama, johon vihdoin v. 1935 tuli liitto Venäjän kanssa. Tämä Ranskan poliittinen suunnitelma on nyt kokonaan luhistunut. Tšekkoslovakia tulee pakotetuksi nojautumaan poliittisesti Saksaan, vaikkakin neljä suurvaltaa sen rajoja takaisikin. Sitä paitsi se sotilaallisesti ei enää missään tapauksessa tule paljoakaan merkitsemään. Pieni Entente häviää lopullisesti eikä ainakaan Ranskalla tule olemaan mitään apua Jugoslaviasta tai Rumaniasta. Puolan ja Saksan suhde tulee pysymään hyvänä ainakin niin kauan kun Saksa ei tee alueellisia vaatimuksia Puolalle.

Tšekkoslovakian häviö on kokonaan muuttanut Euroopan valtioiden politiikan. Saksalla on nyt ehdoton ylivalta mantereella. Yritykset saada sitä eristetyksi ovat epäonnistuneet ja silloin on luonnollista, että mahtava Saksa mag-

neetin tavalla tulee vetämään vaikutuspiiriinsä pienemmät
valtiot, jotka näkevät, etteivät mitkään liitot tahi takeet
hädän hetkellä kuitenkaan auta.

Wm. L. G. ...

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 27

ASIA:

Budapestissä olevan lähetystön raportti n:o 11.

Ministeri Talas

28/10 1938.

SUOMEN LÄHETYSTÖ

Budapestissä, 28 p:nä lokakuuta 1938.

N:o 1460.

20	357 Pal.	38.
7/11-38	3	150
5	C27	

Herra M i n i s t e r i,

Lähetän kunnioittaen Teille, Herra
M i n i s t e r i, Budapestin-lähetystön
raportin n:o 11
Mieliala ja toiveet Unkarissa tällä hetkellä.

Vastaanottakaa, Herra M i n i s t e r i,
täydellisen kunnioitukseni vakuutus.

Herra Ulkoasiainministeri

Rudolf H o l s t i,

H e l s i n k i .

B u d a p e s t i ..... SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 11

Budapesti ssa 28 p:nä loka ..... kuuta 19 38.

Asia: Mieliala ja toiveet Unkarissa
tällä hetkellä.

Voi todella nykyään puhua koko Unkarin kansan mielialasta. Niin yksimielinen on tämä kansa Tšekkoslovakian kysymyksessä. Liikkuupa korkeimmissa valtiollisissa piireissä tahi juttelipa puutetta kärsivän huonosti puetun miehen kanssa. Sama kysymys aina: Tapahtuuko Unkarille oikeus vai ovatko toiveemme turhat? "Oikeudella" ei tosin enää ymmärretä, että Unkari saisi takaisin kaikki ne alueet, jotka se Trianonin rauhassa luovutti Tšekkoslovakialle. Laajatkin kerrokset alkavat ymmärtää, ettei se enää ole mahdollista, mutta sitä tiukemmin vaaditaan, että Unkari saa takaisin ainakin kaikki ne alueet, joissa ennen maailmansotaa oli unkarilainen enemmistö sekä että kansanäänestys toimeenpannaan niillä alueilla, joissa on unkarilainen vähemmistö sekä myöskin ruteenien asumalla alueella. Että Unkari lopullisesti on kadottanut Pressburgin, sitä ei enää epäillä. Mutta sitä tiukemmin pidetään kiinni vaatimuksesta, että Kassa /Kaschau/ ja eräät muut kaupungit, joissa ennen maailmansotaa oli valtava unkarilainen enemmistö ja joista Tšekkoslovakia viittaamalla muihin kuin kansallisuusnäkökohtiin ei halua luopua, joutuvat Unkarille. Pidänkin uskottavana, että nämä kaupungit

JAKELUOHJE:

Jakeluohjelmalle:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ..... ministeriöille.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkossainministeriön tiedoituksiin.

lopullisesti luovutetaan Unkarille. Jos toisin kävisi, niin nykyinen hallitus varmasti kaatuisi ja voi olla, että voitolle pääsisivät ne, jotka haluavat, että Unkari ase kädessä selvittää välinsä Tšekkoslovakian kanssa. Tämän suunnan kannattajat moittivat nyt jo hallitusta siitä, ettei se silloin kun Puola marssitti joukkonsa Tšekkoslovakiaan, tehnyt samoin. He eivät tällöin ota huomioon että Tšekkoslovakian armeija oli mitä parhaiten varustettu, jota vastoin Unkarin, kuten myöhemmin tapahtunut liikekannallepano on osoittanut, oli erittäin vaillinaisesti varustettu. Yhtenä syynä Unkarin hallituksen maltilliseen esiintymiseen on ollut myös se, että Unkari haluaa tulevaisuudessa ylläpitää ^{hyviä} /suhteita slovaakkien ja ruteenien kanssa, mikä tuskin olisi mahdollista, jos Unkari sodan avulla määräisi rajansa näitten kansallisuuksien asumiin alueisiin nähden.

Muuten alkaa täällä jo voittoa alaa käsitys, että Unkarin vaatimusten toteuttaminen ei enää riipu Unkarista eikä edes Tšekkoslovakias ~~takaan~~, vaan että "suuremmat" tulevat jälleen määräämään "pienten" kohtalosta. Lähinnä tarkoitetaan tällöin tietysti kysymystä Puolan ja Unkarin yhteisestä rajasta. Unkari ja Tšekkoslovakia voivat tässä kysymyksessä kumpikin perustella kantaansa. Unkari sanoo. Emme halua mitään aluetta, jonka väestön enemmistö ei itse halua meihin liittyä, mutta me vaadimme, että tuo väestö myöskin vapaan kansanäänestyksen kautta saa ilmoittaa, mikä sen tahto on. Tšekkoslovakia taas nojautuu muodollisesti Münchenin päätökseen, jossa vaan puhuttiin unkarilaisesta vähemmistöstä, mutta ei ruteeneista ja kieltäytyy tällä perusteella kansanäänestykseen suostumasta. Tähän väitteeseen vastaa Unkarin hallitus

t.k:n 27 p:nä jättämässään nootissa, että joskin on totta että Münchenin pöytäkirjassa puhutaan vain saksalaisista, puolalaisista ja unkarilaisista vähemmistöistä, on kuitenkin huomattava, että Münchenin sopimuksen mukaan Tšekkoslovakian tasavallan uudestaan rakentaminen perustetaan juuri kansojen itsensä määräämisoikeuden periaatteeseen ja tästä seuraa ettei ruteeneilta voida kieltää oikeutta määrätä omasta kohtalostaan. Unkarilaiset ovat muuten täysin vakuutetut siitä, että jos ruteenit saavat oikeuden kansanäänestyksen kautta päättää kohtalostaan, valtava enemmistö puoltaa liittymistä Unkariin.

Mutta kumpikin valtio tietää vällen hyvin, että kysymystä ei ratkaista niitten syitten perusteella, mitkä Unkari ja Tšekkoslovakia esittävät, vaan Italian, Saksan ja Puolan etujen mukaan. Unkarin puolella ovat Italia ja Puola, ja erikoisesti juuri Puola. Puola haluaa ehkä kiihkeämminkin kuin Unkari yhteistä rajaa molempien maitten välillä. Tätä yhteistä rajaa vaadittiin Puolassa jo ennenkuin Unkarissa uskallettiin esittääkään Trianonin rauhanehtojen tarkistamista. /Ktso raporttiani n:o 3 toukokuun 4 p:ltä 1936/.

Puolalle ei ole ollenkaan mieluista ajatella että ruteenit muodostaisivat Tšekkoslovakiassa autonomisen alueen. Tällä autonomialla voisi olla tuhoiset seuraukset puolalaisiin ruteeneihin nähden. Se voisi ensinnä viimeksimainituksakin synnyttää autonomian vaatimuksen, mutta se voisi ehkä myöskin suorastaan herättää pyrkimystä koota kaikki ruteenit yhteen itsenäiseen valtioon. Sitäpaitsi on Puolan ja Unkarin ystävyys jo historiallinen traditio eikä näillä mailla ole mitään keskinäisiä riitakysymyksiä, joten sotilaallisestikin tällainen yhteinen raja olisi Puolalle eduksi. Italia taas,

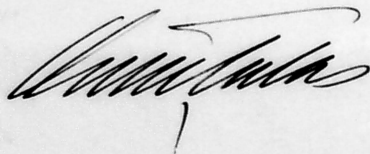
jolle tuo Puolan ja Unkarin yhteinen raja ei ole itsessään niin tärkeä, katsoo kuitenkin edulliseksi olla Unkarin välityksellä yhteydessä Puolan kanssa, jota paitsi Italia varmaan painee arvoa siihen, että se kannattamalla Unkarin vaatimuksia tässä suhteessa yhä lujemmilla ystävyys siteillä liittäisi Unkarin itseensä.

Toisin katselee Saksa tätä kysymystä. Se tiedetään jo Unkarissakin ja siksi täällä ovatkin tunteet Saksa kohtaan samassa määrin kylmenneet kuin ne ovat lämmenneet Italiaa ja Puolaa kohtaan. Saksa voi levollisesti jo nyt pitää Tšekkoslovakiaa -- muodostivatpa tämän valtion rajat minkälaisiksi tahansa -- omana mandaattimaanaan. Saksanvastaista politiikkaa Tšekkoslovakia ei tulevaisuudessa kykene harjoittamaan. Jos Tšekkoslovakian ja Rumanian yhteinen raja säilyy, niin se merkitsee jokseenkin samaa kuin jos Rumanialla ja Saksalla olisi yhteinen raja ja tätä tietä Saksan on helpompi tähdätä Ukrainaan, jota Saksan ulkopoliittikka ei koskaan jätä silmistään. Unkarissa uskotaan eräissä piireissä, varsinkin hallituksen vastaisissa, että Saksan vähemmän suojele kanta Unkaria kohtaan olisi johtunut siitä että Imrédy ei onnistunut saavuttamaan Hitlerin suosiota m.m. sen kautta, että hän ei olisi suostunut Saksan vaatimukseen, että yleisen sodan mahdollisesti syntyessä Unkarin sotajoukko suoranaisesti olisi alistettava Saksan yleisesikunnan alaiseksi. Jotainhan nämäkin seikat saattavat merkitä, mutta suurissa poliittisissa kysymyksissä asiallisemmat syyt varmaankin vaikuttavat Saksan kantaan.

Saavatko Puola ja Unkari yhteisen rajan vai eivät, riippuu luullakseni lähinnä siitä, mille kannalle Italia lopullisesti asettuu. Jos Italia tekee vaatimuksen yhteisestä rajasta varsinaisesti omaksi asiakseen, niin Saksan on vaikeata sitä vastustaa." Mussolini, tätä en tule koskaan unohtamaan", velvoittaa kuitenkin johonkin. Sitä paitsi ei Saksalla ole varaa heikontaa ystävyysidettä Italian kanssa samaan aikaan, jolloin Italiaa niin voimakkaasti kosiskellaan muualla päin. Mahdollista on myöskin, että Puolan kanta vaikuttaa, että Saksa luopuu vastustamasta Puolan ja Unkarin yhteistä rajaa.

Unkairn kansa luottaa joka tapauksessa Mussoliniin ja uskoo hänen avullaan saavansa yhteisen rajan toteutetuksi.

A handwritten signature in dark ink, appearing to be 'Mussolini', written in a cursive style. The signature is positioned in the lower right quadrant of the page.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 22

ASIA:

Budapestin olevan lähetystön raportti n:o 12.

Ministeri Talas

7/11 1938.

SUOMEN LÄHETYSTÖ

Budapestissä, 5 p:nä marraskuuta 1938.

N:o 1483.

23 157 Pat. S -38

7/11-38

2

Herra Ministeri,

5 C27

Tämän mukana lähetän kunnioittaen Teille,
Herra Ministeri, Budapestin-lähetystön ra-
portin n:o 12

Ratkaisun jälkeen.

Vastaanottakaa, Herra Ministeri, täy-
dellisen kunnioitukseni vakuutus.

Herra Ulkoasiainministeri

Rudolf Holsti,

Helsinki.

B u d a p e s t i   S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .   S a l a i n e n .

RAPORTTI n:o 12.

Budapesti ssa 5 p:nä marras kuuta 1938.

23 358 Pal. B - 38

2/11 - 38 3

Asia: Ratkaisun jälkeen.

5 C27

Jännitys on lauennut, sovintotuomioistuimen päätös on tunnettu. Unkarissa vallitsee suuri riemu. Kaikkialla, niin kaupungeissa kuin maaseudulla liehuvat liput, soitu- ja juhlakulkueita liikkuu.

Tämä on mitalin näkyvä puoli. Mutta mitalilla on toinenkin puoli. Riemuun kätkeytyy myöskin pettymyksen tunteita. Suurin piirtein katsottunahan Unkari kyllä on saanut takaisin ne alueet, joissa asukkaitten enemmistö on unkarilainen. Että loppullista rajaa määrättäessä epätasaisuuksia tapahtuu, on vallan luonnollista. Mutta että Pressburgia /Pozsony/ ei annettu Unkarille ja että ruteenit eivät saaneet kansanäänestyksen kautta määrätä, tahtovatko palata Unkariin, sitä unkarilaisten yleinen mielipide ei voi sulattaa. Totta onkin, että kummassakaan tapauksessa Wienin sovintooikeuden päätös ei nojaudu Münchenissä hyväksytyyn periaatteeseen, jonka mukaan kansallisuusnäkökohdat yksin saisivat määrätä. Tosin ei Pressburgissa ennen maailman sotaakaan ollut unkarilainen enemmistö. Siellä ei mikään kansallisuus ollut enemmistönä. Unkarilaisia ja saksalaisia oli jokseenkin yhtä paljon, mutta slovaakkeja vain pieni vähemmistö. Kansallisuusnäkökohdan mukaan kaupungin olisi pitänyt joutua

JAKELUOHJE:

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi _____ ministeriölle.

Ei ulkomaedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

joko Saksalle tahi Unkarille tahi sitten olisi ainakin siel-
lä ollut toimitettava kansanäänestys. Ratkaisu tapahtui tässä
kuitenkin taloudellisten näkökohtien mukaan. Tšekkoslovakialta
ei katsottu voitavan riistää sen ainoata satamaa Tonavan ran-
nalla.

Kansojen itsemääräämisoikeuden nojalla olisi taasen ru-
teeneille pitänyt myöntää oikeus saada kansanäänestyksen kautta
ratkaista haluavatko he liittyä Tšekkoslovakiaan vaiko Unka-
riin. Unkarissa oltiin aivan varmat että ruteenien valtava
enemmistö olisi äänestänyt Unkariin liittymisen puolesta. Il-
meisesti Tšekkoslovakiassa oltiin samaa mieltä ja siitä joh-
tui, että jyrkästi vastustettiin kansanäänestyksen toimittamista.
Kysymyksen ratkaisi Saksa, joka ei halunnut, että Puola ja Un-
kari saisi yhteisen rajan tahi positiivisesti sanottuna: Saksa
halusi, että Tšekkoslovakialla ja Rumanialla olisi yhteinen
raja. Italia taasen ei katsonut asiata sen arvoiseksi, että
se olisi koko arvovallallaan tukemut Unkarin vaatimusta. Viit-
taan tässä suhteessa siihen mitä kirjoitin raportissani n:o 11.

Ensin pidettiin Unkarin diplomatian suurena voittona, että
Tšekkoslovakia niin pian ja helposti suostui Unkarin ehdotuk-
seen Saksan ja Italian kutsumisesta sovintotuomareiksi, vaikka
Tšekkoslovakia olisi voinut Münchenin päätöksen nojalla vaatia
noita neljää suurvaltaa asiaa ratkaisemaan. Nytemmin uskotaan
kuitenkin, että Tšekkoslovakia oli saanut Saksalta eräitä takei-
ta ja että se erittäinkin ruteenien kysymyksessä pelkäsi
Ranskan ja Englannin puoltavan kansanäänestyksen toimeenpane-
mista.

Mieliala Saksaa kohtaan on ilmeisesti kylmennyt. Tosin toimeenpantiin niin Saksan kuin Italian lähetystöjen luona kiitollisuusmielennosoituksia kun tieto Wienin sovinto-oikeuden päätöksestä tuli tunnetuksi, mutta kansan mielialan ilmauksina ne eivät merkitse paljoakaan, sillä ne olivat kaikki etukäteen lavastetut. Samaa on myöskin sanottava siitä, että Budapestin kaupungin hallitus on antanut eräälle torille nimen "Hitler-tér". /Kaupungilla on jo aikaisemmin "Mussolini-tér"insa/.

Osoittaessaan todellisesti tuntemaansa kiitollisuutta Italiaa ja Mussolinia kohtaan, Unkarin kansa unohtaa, että se sittenkin saa kiittää Saksaa siitä, että Unkari yleensä sai mitään Tšekkoslovakiasta takaisin. Parhaimmalla tahdollaankaan ei Mussolini yksin olisi kyennyt pakottamaan Tšekkoslovakiaa luovuttamaan alueita Unkarille. Se oli mahdollista ainoastaan Saksalle. Että Italia sitten, kuten täällä uskotaan, enemmän kuin Saksa, puolisi Wienissä Unkarin vaatimuksia, ei oikeuta unkarilaisia unohtamaan mitä Unkari on hyötynyt Saksan politiikan menestyksen kautta.

Unkarilainen sanomalehdistö on helposti ymmärrettävistä syistä koettanut esittää Wienin päätöstä suureksi unkarilaiseksi voitoksi. Jos kuitenkin vertaa Tšekkoslovakian viimeistä tarjousta ja Unkarin vaatimusta, niin pikemminkin on puhuttava Tšekkoslovakian voitosta.

Tšekkoslovakian viimeinen tarjous Unkarille käsitti 11,300 km² ja 950,000 asukasta. Unkari vaati 14,150 km² ja 1,350,000 asukasta. Wienin päätöksen nojalla Unkari sai 12,400 km² ja 1,100,000 asukasta. Wienin päätös oli siis jo tällaisena lähempänä Tšekkoslovakian viimeistä tarjousta. Vielä suuremmaksi on Tšekkoslovakian voitto katsottava kun ottaa huomioon että

Tšekkoslovakia sai pitää Pressburgin ja että ruteenien asumal-
la alueella ei pantu toimeen kansanäänestystä. Toisella puolen
voi Unkari kuitenkin Wienin päätöksen nojalla voittopuolelleen
merkitä kolme huomattavaa kaupunkia, nim KASSA /70,000 asuk./
UNGVAR / 27,000 asuk/ ja MUNKACS / 26,000 asuk/, joita Tšekkoslova-
kia ei viimeisessä tarjouksessaan suostunut Unkarille luo-
vuttamaan.

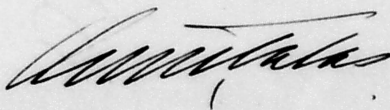
Trianonin rauhassa luovutti Unkari Tšekkoslovakialle
62,937 km² ja pyörein luvuin 3 1/2 milj. asukasta, joista kui-
tenkin vain 1,100,000 oli unkarilaisia, muut olivat slovaakke-
ja, saksalaisia ja ruteeneja. Alueellisesti Unkari siis sai ta-
kaisin vain noin viidennen osan ja asukkaista kolmannen, mutta
on muistettava, että Unkari ei halunnutkaan takaisin niitä
alueita, joissa ei asunut unkarilaisia. Että nyt luovutetut
alueet todella ovat unkarilaisten asumia, näkyy siitä, että
1910 vuoden tilaston mukaan näitten alueitten asukkaista 85%
oli unkarilaisia. Ei pitäisi siis, kuten eräissä suomalaisissa
lehdissä on tehty, voida moittia unkarilaisia siitä, että Unka-
ri olisi halunnut ryöstää itselleen vieraita alueita.

Wienin päätöksen nojalla kasvoi Unkarin alue 13%:lla ja
sen väestö 12 %:lla tehden Unkarin alue nyt pyörein luvuin
105,000 km² ja asukasluku yli 10 miljoonaa. On selvää, että
Unkarin ulkopoliittinen merkitys tämän kautta myöskin kasvaa.

Luonnollista on, että Wienin päätöksen nojalla Unkarille
joutuvien alueitten liittäminen Unkariin tulee tuottamaan Unka-
rille monenlaisia käytännöllisiä vaikeuksia. Yksi vaikeus, joka
aivan heti esiintyy, on edustajien lähettäminen uusilta alueil-
ta Unkarin parlamenttiin. Tšekkoslova-kiassa oli voimassa ylei-
nen ja yhtäkäinen valtiollinen äänioikeus. Unkarissa usikaan

vaalilaki ei lähimainkaan anna valtiollista äänioikeutta kaikille niille piireille, joilla se uusilla alueilla jo on. Huhuillaan että tämä vaikeus ensi hätään voitettaisiin siten, että uusilla alueilla ei toimitettaisi vaaleja, vaan ne Prahan parlamentin edustajat, jotka olivat valitut nyt kysymyksessä olevilta alueilta, saisivat ilman muuta oikeuden edustaa näitä alueita myöskin Unkarin parlamentissa. Mutta tällainen ratkaisu on luonnollisesti vain lyhytaikainen ja merkitsee syntyneen vaikeuden siirtämistä verrattain lyhyeksi ajaksi.

Toisen vaikeuden muodostaa maakysymys. Uusilla alueilla on maareformi pantu toimeen, Unkarissa ei. Luonnollisesti ei ajatellakaan maan palauttamista entisille omistajille. Todennäköistä on, että maareformin nopea toteuttaminen vanhassa Unkarissa tämän kautta saa uutta virikettä. Muutenkin tuntuu siltä että Unkarin nyt saavuttama voitto tulee vaikuttamaan edullisesti yhteiskunnallistenkin kysymysten ratkaisuun. Toivotavaa olisikin että saavutettua ulkopoliittista voittoa seuraisi sisäpoliittinenkin voitto.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 27

ASIA:

Budapestissä oleva lähetetty raportti n:o 13.

Ministerin Talas

12/11 1938.

SUOMEN LÄHETYSTÖ

Budapestissa, 12 p:nä marraskuuta

N° 1508.

1938
24 558 Tel. 3-38

18/11-38

Herra M i n i s t e r i ,

5 C27

Tämän mukana lähetän kunnioittaen Teille,
Herra M i n i s t e r i , Budapestin-lähetystön ra-
portin n:o 13

Miehitys on päättynyt.

Vastaanottakaa, Herra M i n i s t e r i , täy-
dellisen kunnioitukseni vakuutus.

Herra Ulkoasiainministeri

Rudolf H o l s t i ,

Helsinki.

B u d a p e s t i S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

Salainen.

RAPORTTI n:o 13.

Budapesti ssa 12 p:nä marras kuuta 1938.

24 318 PaL 38
1871 - 38

Asia: Miehitys on päättynyt.

5 C27

Olen juuri palannut Kassasta, jossa vietettiin suuri juhla Ylä-Unkarin palauttamisen johdosta. Siellä vallitsi luonnollisesti loistava isänmaallinen tunnelma. Oli liikuttavaa nähdä miten tuomiokirkossa pidettyjen messujen aikana miltei kaikkien, niin miesten kuin naisten, silmät kyyneltyivät Unkarin hymniä laulettaessa. Valtavien suosionosoitusten kohteeksi joutuivat Unkarin nykyiset valtiolliset johtajat, HORTHY, IMREDY, KÁNYA ja TELEKI. Mutta voi miltei sanoa että sydämellisimmät suosionosoitukset kohdistuivat kreivi ESTERHAZY'iin, joka on ollut Tšekkoslovakian unkarilaisten johtaja ja joka edelleen jää Tšekkoslovakiaan asumaan pysyäkseen sinne jääneitten unkarilaisten johtajana, vaikkakin häntä Unkarissa varmaankin odottaisi loistava tulevaisuus.

Mutta aivan ehyt juhlatunnelma ei ollut. Pozsony, Unkarin valtakunnan entinen pääkaupunki, unkarilainen Nyitran kaupunki sekä monet muut jäävät edelleen eroitetuiksi. Ja ennen kaikkea surtiin sitä että Puolan kanssa ei saatu yhteistä rajaa. Aivan lähellä koroketta, jossa Horthyille, diplomaattikunnalle ja korkeimmille virkamiehille oli valmistettu paikka, nähtiin julkilausumia " Yhtei-

JAKELUOHJE:

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi ..... ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

nen raja Puolalle ja Unkarille", "Pozsony takaisin" y.m. sen tapaista. Hallitus ei ilmeisesti ole yrittänytkään tukahduttaa tällaisia mielenosoituksia.

Yhä kiivaammin kaikuivat vaatimukset että Unkarin tulee vallata "Russinsko" /ruteenien asuma alue/ ja sitten antaa kansan sieltä vapaasti päättää mihin haluavat liittyä.

Olin Kassassa ja matkalla sinne tilaisuudessa keskustelemaan nykyisen ja entisen hallituksen jäsenten kanssa. Kaikki olivat varmat siitä, että "Russinsko" muutaman vuoden perästä kypsänä hedelmänä lankeaa Unkarille. "Russinsko", lausuiivat he, "ei voi elää ilman Unkaria. Sen kaikki kaupungit joutuivat jo Unkarille. Ilman niitä tuon alueen väestö ei voi elää. Sitä paitsi tuolla alueella on laajoja metsiä, joitten puuvaroja vain Unkari voi käyttää. Taloudellisesti tämä alue on niin läheisesti liitetty Unkariin ja varsinkin Unkariin nyt liitettyihin alueisiin, että se ei kykene elämään erillään Unkarista."

Pelkäänpä kuitenkin, että hyvät unkarilaiset katsovat toiveensa jo tapahtuneiksi tosiasioiksi. Tuo taloudellinen yhteenkuuluvaisuus on tosiasia, mutta unkarilaiset eivät ota huomioon, että Tšekkoslovakian talouden järjestävät lähitulevaisuudessa saksalaiset ja suurempiakin taloudellisia vaikeuksia on saksalainen järjestelykyky osannut voittaa kuin "Russinsko"n taloudellinen yhdistäminen muuhun Tšekkoslovakiaan on.

Aktiivisimmat ainekset Unkarissa eivät sentähden olekaan niin aivan väärässä uskoessaan että mitä Unkari ei saa lähiviikkoina, sitä se ei koskaan enää tule saamaan. Nämä ainekset vaativat jyrkkiä toimenpiteitä. He katsovat että Wienin sovinto-oikeuden päätöksestä huolimatta unkarilaisten joukkojen pitäisi heti vallata "Russinsko". Kun väestö siellä on kokonaisuudessaan unkarilaisten puolella, eivät tšekit voisi mitään vastarintaa tehdä, arvelevat he. Jugoslavia ei missään tapauksessa asiaan puuttuisi ja Rumania ei Puolan takia voisi mitään tehdä. Saksakin, niin uskotaan, tyytyisi tapahtuneeseen tosiasiaan, varsinkin kun Italia sitä katselisi suosiollisin silmin.

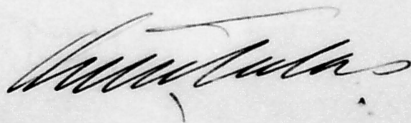
Unkarin hallitus sitävastoin katsoo, että kun Unkari kerran on ilmoittanut alistuvansa Wienin sovinto-oikeuden päätökseen, Unkari tekisi itsensä syyppääksi epälojalliseen menettelyyn, jos se vastoin tuota päätöstä koettaisi saada "Russinskon" haltuunsa. Mutta hallitus ilmeisesti ei myöskään koeta estää toimintaa joka tähtää "Russinsko"n liittämiseen Unkariin. Väitetään unkarilaisten vapaaehtoisten siellä toimivan.

Että todella ainakin valtavan suuri osa "Russinskon" väestöstä haluaa liittyä Unkariin, on varmaa. Siitä kertovat tänään päivän lehdet uuden todistuksen. Kun unkarilaiset olivat miehittäneet Munkácsin kaupungin, saapuivat sinne 117 Unkarin rajain ulkopuolelle jääneitten kuntien edustajat vaatien kuntiensuoranaista yhdistämistä Unkariin tahi ainakin kansanäänestyksen toimittamista.

Tämän kysymyksen ratkaisu saattaa myöskin saada sisäpoliittisia seurauksia. Tällä haavaa kyllä koko maa huutaa IMRÉDYN hallituksen kunniaa, mutta kansan mieliala on oikullinen. Jos "Russinsko" ei saada, tehdään hallitus varmaan siitä vastuunalaiseksi ja ne, jotka nyt jo syyttävät hallitusta toimettomuudesta, saattavat saada äänensä enemmän kuuluville.

Ehkäpä tätä mahdollisuutta silmällä pitäen Imrédy suunnitteleekin hallituksensa uudistamista. Pidetään varmana että hallitukseen astuu uusien alueitten edustaja. Tällöin ajatellaan lähinnä nuorta JAROSS'ia, joka ESZTERHAZY'n kanssa oli Tšekkoslovakian unkarilaisten johtaja. Varmuudella puhutaan myöskin ulkoministeri v. KÁNYA'an erosta. Syyksi mainitaan hänen korkea ikänsä. v. KÁNYA täyttää piakkoin 69 vuotta. Mutta tuskinpa paljoakaan erehdyn uskoessani että yhtä vaikuttava syy hänen mahdolliseen eroonsa on tietoisuus siitä, että hän on saavuttanut Unkarille, mikä oli saavutettavissa ja haluaa erota voiton laakeriseppele päässään, ennenkuin rikkinäisyys, joka valitettavasti niin usein seuraa kansallisia voittoja, ehtii sepeleen laakereita sirotella kaikkien tuulien kuljetettaviksi.

Myöskin eräitä muita muutoksia hallituksessa tapahtunee lähipäivinä.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 22

ASIA:

Budapestissä olevan lähetystön raportti n:o 14.

Ministeri Talas

12/11 1938.

SUOMEN LÄHETYSTÖ

Budapestissa, 13 p:nä marraskuuta 1938.

N:o 1509.

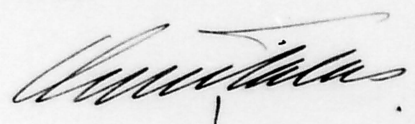
25/318 P. 23 - 38.
18/11 - 38. 2.
5 047

Herra M i n i s t e r i,

Tämän mukana lähetän kunnioittaen Teille,
Herra M i n i s t e r i, Budapestin-lähetystön ra-
portin n:o 14

Ruteenit vaativat maansa liittämistä

Unkariin.

Vastanottakaa, Herra M i n i s t e r i, täy-
dellisen kunnioitukseni vakuutus.

Herra Ulkoasiainministeri

Rudolf H o l s t i,

Helsinki.

B u d a p e s t i . . . . . SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 14.

Budapesti ssa 13 p:nä marras kuuta 19 38.

25 357 Sal. S. 38

18/11-38

Asia: Ruteenit vaativat maansa
liittämistä Unkariin.

5 C27

Liittyen eilen lähettämäni raporttiin ilmoitan että "Russinsko"n alueen väestön kaikki johtavat valtiolliset ja yhteiskunnalliset yhdistykset ovat Tšekkoslovakian, Englannin, Ranskan, Saksan, Italian, Puolan, Rumanian, Unkarin ja Jugoslavian hallituksille jättäneet memorandumien, jossa vaaditaan heidän asumansa alueen liittämistä Unkariin tahi kansanäänestuksen toimeenpanoa.

Memorandumien sisällys on lyhyesti seuraava. Maailmansodan jälkeisissä rauhansopimuksissa tunnustettiin, että Karpaattien etelärinteellä asuvat ruteenit muodostavat jakamattoman kansallisen kokonaisuuden, jolle myönnettiin oikeus autonomian saantiin. Tätä kansallista kokonaisuutta ei voida jakaa ilman sen väestön suostumusta. Nyt on kuitenkin Wienin sovinto-oikeus jakanut tämän alueen Unkarin ja Tšekkoslovakian kesken. Ja jako on lisäksi toimitettu niin, että alueen pääkaupunki U. g v á r ja alueen taloudellinen keskus Munkács ovat joutuneet Unkarille. Ilman näitä kaupunkeja ei puheenaoleva alue voi tulla toimeen taloudellisessa eikä sivistyksellisessä suhteessa.

Memorandumissa esitetään vielä, että Wienin sovinto-

JAKELUOHJE:

.....
.....
.....
.....

UE 2: A 4.

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.
Tavallinen ja lisäksi ..... ministeriölle.
Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.
Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

oikeuden päätöksenkin jälkeen ruteenit katsovat asumansa alueen jakamattomaksi ja pyytävät että heille suotaisiin oikeus kansanäänestyksen kautta ratkaista, mihin valtakuntaan he haluavat kuulua.

Luovutetaan,

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 27

ASIA:

Budapestissa olevan lähetystön raportti n:o 15.

v.a. Asiamiehille Putins

15/12 1938

SUOMEN LÄHETYSTÖ

FINN KÖVETSÉG

N:o 1626.

Budapestissa, 15 p:nä joulukuuta

1938.

26/1938 Pal. S. 38

19/12-38

S C 27

Herra Ministeri,

Tämän mukana lähetän kunnioittaen Teille,
Herra M i n i s t e r i, Budapestin-lähetystön ra-
portin n:o 15

Unkarin Karpatoruteenia-politiikka
umpikujassa.

Vastaanottaa, Herra M i n i s t e r i, täy-
dellisen kunnioitukseni vakuutus.

Kauno Juticus

v. a. asianshoitaja

Herra Ulkoasiainministeri

Eljas E r k k o,

Helsinki.

B u d a p e s t i S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

Salainen.

RAPORTTI n:o 15.

Budapesti ssa 15 p:nä joulukuuta 1938.

Asia: Unkarin Karpatoruteenia-
politiikka umpikujassa.

26/12.38
19/12.38
5 C 22

Wienin välityspäätöstä ja Tsekkoslovakian ja Unkarin välisestä rajajärjestelystä johtunutta voitonhurmiota on Unkarissa seurannut havahtuminen katsomaan kylmiä toisiasi-
oita. - Tulosta ei Unkarin prestige'n kannalta voida väheksy-
ä. - Realipoliittisesti on voitto kuitenkin alkanut yhä enemmän saada tappion makua, mikäli koskee ruteenien aluetta.

Käydessäni Wienissä n. kuukausi sitten, havaitsin siellä mielten olevan selvästi Unkarin-vastaisia ruteenikysymyk-
sessä. Siellä sanottiin, että Unkari oli etukäteen /samoin-
kuin Tsekkoslovakiakin/ sitoutunut takaamaan Wienin päätök-
sen mukaiset Tsekkoslovakian rajat, oli päätös mikä tahansa eikä siis Unkari ole oikeutettu esittämään vaatimuksia rajojen muuttamiseksi. Unkarilaisten katsantokannan mukaan taasen Unkari ei esitä vaatimuksia, vaan ainoastaan tuo julki ruteenien valitukset sietämättömistä olosuhteistaan, samalla kun ollaan sitä mieltä, että Wienin päätös ei ole voinut aikaansaada sitä, ettei itsemäärämis-oikeutta edelleenkin sovellettaisi Tsekkoslovakian alueella asuviin kansoihin.

JAKELUOHJE:

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi .....ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

Unkarille olisi tärkeätä yhteinen raja Puolan kanssa, samaten kuin Puolallekin. Tämä jo siitakin syystä, että molempia maita ei erota mikään kiistakysymys, vaan näyttää päinvastoin siltä, että tulevaisuudessa Saksan vallan laajeneminen itseän saattaa nämä valtiot entistä lähemmäksi toisiaan. Tästä syystä on luonnollista, että Saksa vastustaa Puolan ja Unkarin yhteistä rajaa. Tahtonsa se onkin voimalla ajanut läpi. Wienin päätöslauselma jätti Saksan tahdosta kansanäänestyksen ruteenialueella suorittamatta. Toivomustensa tueksi unkarilaiset keskittivät marraskuun kuluessa huomattavia joukko-osastoja Ruteenian rajalle täten muodostaen tukikohtia rajan yli meneville vapaaehtoisille, joitten avulla paikallinen väestö järjesti mellakoita eri puolella aluetta. Marraskuun 28 päivän illaksi oli annettu määräys ylittää raja ja täten unkarilaisten joukkojen avulla vapauttaa ruteenialue. Saksa oli tästä suunnitelmas- ta saanut vihiä ja samana päivänä Saksa sekä Italia jät- tivät Unkarin hallitukselle nootit, joissa kehoitettiin ole- maan ryhtymättä tähän Wienin päätöksen vastaiseen lonkkaukseen. Tällöin oli eräs unkarilainen polkupyöräosasto jo kulkenut yli rajan, tsekkien peräytyessä, nähtävästi tietoisina Saksan alotteesta ja voitiin se ainoastaan radioteitse kutsua takaisin. Saksalainen nootti oli ollut erittäin jyrkkä, kun sen sijaan italialaisen nootin sanamuoto osoit- ti selvästi sen olevan vastoin omaa tahtoa laaditun. - Saksan pyrkimyksiä kuvaa myös kartta, jota varmalta taholta

väitetään saksalaisista lähteistä peräisin olevaksi; tässä kartassa maata, jonka alue käsittää Venäjän, Puolan ja Rumanian ukrainalaiset alueet, Bessarabian ja nykyisen Tšekkoslovakian, nimitetään "Tšekkoslaviaksi".

Saksan ja Unkarin edut ovat ristiriidassa Ruteeniaan nähden, siitä ei ole epäilystä. Vahvemman oikeudella Saksa on ratkaissut kysymyksen omaksi edukseen ja lienee pidettävä varmana, että Unkari luopuessaan marraskuun 28 päivänä suunnitelmastaan aseellisesta yrityksestä on samalla toistaiseksi luopunut aktiivisesta politiikasta ruteenialueeseen nähden.

x x x

Saksan ja Italian nooteilla oli toinenkin välitön seuraus. Unkarin ulkopoliittikan monivuotinen johtaja Kálmán Kánya jätti erohakemuksensa 29 marraskuuta, siis Saksan ja Italian nootteja seuraavana päivänä, jota perusteli terveyssyillä. Pidetään kuitenkin varmana, että hän katsoi karsineensa ruteenikysymyksessä tappion ja tahtoi jättää paikkansa täytettäväksi henkilölle, jota ei sido hänen aikaisempi politiikkansa.

Raimo Pitkanen
v. a. asioinnoittaja.

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 27

ASIA: _____

Budapestissa olevan lähetystön raportti n:o 16.

v. a. sisäministeriö Putinen

21/12 1938.

SUOMEN LÄHETYSTÖ
FINN KÖVETSÉG

Budapestissa, 21 p:nä joulukuuta
1938.

N:o 1649.

UNKOASIAINMINISTERIÖN
22/158. Pal. S - 38.
22/12-38
5 027

Herra Ministeri,

Tämän mukana lähetän kunnioittavasti Teille,
Herra Ministeri, Budapestin -lähetystön ra-
portin n:o 16

Unkarin uusi ulkoministeri.

Vastaanottakaa, Herra Ministeri, täydellisen kunnioitukseni vakuutus.

Antoni Kivimäki
v. a. asiainhoitaja.

Herra Ulkoasiainministeri

Eljas Erkkö,

Helsinki.

B u d a p e s t i S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

Salainen.

RAPORTTI n:o 16.

Budapestissa 21 p:nä joulukuuta 1938.

27/358 Val. S - 38.

Asia: Unkarin uusi ulkoministeri.

27/12-38

5 C27

Unkarin valtionhoitaja hyväksyi ulkoministeri Kálmán Kányan eron marraskuun 28 päivänä. Virallisesti ilmoitettiin syynä olevan Kányan korkean iän, mutta yleisesti yhdistetään ero edellisensä päivänä kärsittyyn Karpatoruteenian politiikan tappioon. Silloin nimittäin Saksa ja Italia jättivät Unkarin hallitukselle nootit, joissa kehoitettiin luopumaan 29 päivän vastaisena yönä alkavaksi suunnitellusta Ruteenian valtauksista.

Ensin vallitsi epätietoisuus Kányan seuraajasta. Saksan taholta lienee kannatettu nykyistä Bukarestin-lähettilästä Bárdossy' a. T. k. 11 päivänä nimitettiin ulkoministeriksi kuitenkin kreivi István Csáky, Kányan kabinettipäällikkö.

Uusi ulkoministeri on 44-vuotias ammatidiplomaatti ja on ollut ulkomaanedustuksen palveluksessa Vatikaanissa, Bukarestissa, Madridissa, toiminut ministeriön sanomalehtiosaston sekä viimeksi kabinettipäällikkönä.

Kreivi Csákyä pidetään eräänä Unkarin pystyvimmistä ulkoasianhallinnon virkamiehistä. Kun Gömbös v. 1932 tuli

JAKELUOHJE:

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi _____ ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

pääministeriksi, oli jo puhetta Csáky'n nimityksestä ulko-ministeriksi. Siitä ei kuitenkaan tullut mitään Csáky'n legitimististen mielipiteiden takia. Nyt kun legitimismi Unkarissa Anchlussin jälkeen ja Saksan taloudellisen ja poliittisen painostuksen vaikutuksesta on kuollut luonnol-lisen kuoleman, ei tämä seikka enää voinut olla esteenä. Kreivi Csáky tunnetaan suurena Italian ja Puolan ystävä-nä. Hän on pitemmän ajan saanut lukeutua Mussolinin hen-kilökohtaisiin ystäviin. Tsekkoslovakian kysymyksen johdosta on kreivi Csáky ollut "en mission spéciale" Roomassa se-kä myöhemmin Varsovassa.

Kreivi Csáky on uskonnoltaan roomalais-katolilainen. Sitäpaitsi hän on ritarilupauksen tehnyt johanniittaritari. Kreivi Csáky on yleensä pidetty vähemmän saksalaisystäväl-lisen, joskaan ei mitenkään saksalaisvastaisen suunnan kan-nattajana. Tästä huolimatta jäänee nyt Csáky'n tärkeimmäksi tehtäväksi parantaa välejä juuri Saksaan, jonka vastustuk-sen johdosta ruteenikysymys jäi ilman Unkarille mieluista ratkaisua. Niinpä onkin kreivi Csáky'n vierailu Berliiniin odotettavissa alkavan vuoden ensi päivinä. Italian ulkomi-nisterin, kreivi C i a n o n metsästysmatka Budapestiin, jo-ka alkoi t. k. 19 päivänä ja päättyy huomenna, 22 päivä-nä, asetetaan yleisesti yhteyteen suunnitellun Berliininmat-kan kanssa. Väitetään Cianon kiirehtineen tänne sopiakseen yhteisestä poliittisesta orientaitumista vastaisuudessaakin, joka viittaa siihen, että Rooman protokollien henki An-schlussista huolimatta vielä elää.

Vierailun yhteydessä pitämässään maljapuheessa kreivi Csáky lausui m.m. " Unkarin ulkopoliitiikka noudattaa vastedes

niinkuin aikaisemminkin Rooma - Berliini akselin asettamia päämääriä rauhallisen kansojenvälisen kanssakäynnisen säilyttämiseksi, se pitää murtumattomalla uskollisuudella yhtä akselivaltioiden kanssa... ja toivoo voivansa toteuttaa, ylläpitää ja rakentaa ystävällisiä suhteita niihin valtioihin, joita yhdistävät ystävälliset välit Saksaan ja Italiaan."

Vastauspuheessaan kreivi Csáky mainitsi Wienin päätöslauselman kumonneen eräitä rauhansopimuksen epäoikeutetuimpia määräyksiä ja jälleen saattaneen Keski-Euroopassa voimaan oikeudenmukaisuuden periaatteita. Csáky'n sanojen hän sanoi luovan mahdollisuuksia Keski-Euroopan ja Tonavan laakson valtioiden väliselle rauhalliselle ja rakentavalle yhteistyölle.

Kreivi Cianon vierailun arvellaankin tarkoittavan Unkarin lähentämistä yhä edelleen Italiaan ja samalla tietenkin myös Saksaan, jonka ystävyys, huolimatta ristiriidasta ruutenikysymyksestä, on Unkarille elinehto.

Raimo Anttonen

v.a. asiainhoitaja

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 22

ASIA:

Budapestissa olevan lähetystön raportti n:o 17.

v. a. sisäministeri Jutinen

20/12 1938

SUOMEN LÄHETYSTÖ

FINN KÖVETSÉG

N:o 1665.

Budapestissa, 29 p:nä joulukuuta 1938.

1/155 Sal. S - 39.

2/1 - 39

5 027

Herra Ministeri,

Tämän mukana lähetän kunnioittavasti Teille,
Herra Ministeri, Budapestin-lähetystön re-
portit n:o 17

Juutalaisten asema Unkarissa

sekä n:o 18

Ylä-Unkarin olot.

Vastanottaa, Herra Ministeri, täydellisen kunnioitukseni vakuutus.

Raimo Pitkanen

v. a. asiamies

Herra Ulkoasiainministeri

Eljas Erkkö,

Helsinki.

B u d a p e s t i SSA OLEVA LÄHETYSTÖ.

Salainen.

RAPORTTI n:o 17.

Budapesti Ssa 28 p:nä joulukuuta 1938.

1/155 2. 28 39

Asia: Juutalaisten asema Unkarissa.

21-39 3

5 C27

T. k. 22 päivänä julkaistiin hallituksen laatima lakiehdotus "juutalaisten julkiseen ja taloudelliseen elämään osallistumisen rajoittamisesta". Viime huhtikuun 7 päivänä hyväksyi parlamentti lain, jossa niinkään säännösteltiin juutalaisten oikeuksia. Lain mukaan oli juutalaiseksi laskettava sellainen henkilö, joka ei ennen elokuun 1 päivää 1919, kommunistikapinan loppua, ollut luopunut mooseksenuskosta ja juutalaisia sai olla korkeintaan 20 % kullakin määrättyllä julkisen tai taloudellisen elämän alalla. Uusi ehdotus, jonka yksityiskohdista ei ollut aikaisemmin mitään vuotanut julkisuuteen, on Unkarin oloissa ennenkuulumattoman ankara ja poikkeaa huomattavasti aikaisemmasta laista. Sen ^{ovat} pääkohdat / seuraavansisältöisiä.

Juutalainen on jokainen, joka 1/ on mooseksenuskolainen; 2/ oli mooseksenuskolainen lain voimaantullessa; 3/ jonka molemmat vanhemmat olivat mooseksenuskolaisia 4/ kaikki puolijuutalaiset. - Määritelmään on pari poikkeusta - m.m. soita-ansioiden perusteella.

Juutalaiseksi katsotaan yritys, jos sen omistaja, joh-

JAKELUOHJE:

Jakeluohjemalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi .....ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedoituksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkoasiainministeriön tiedoituksiin.

taja, yhtiön puheenjohtaja, toimitusjohtaja tai näiden varamies on juutalainen, tai jos sen henkisen työn tekijöistä on juutalaisia yli lain säätämän määrän.

Kansalais- ja vaalioikeus. Juutalainen ei saavuta kansalaisuutta avioliiton eikä naturalisoimisen kautta. Sisäministerillä on valta riistää kansalaisuus jälkeen 1.7.1914 Unkarin kansalaiseksi tulleelta juutalaiselta, jos tämä elämäntavoiltaan ei ole sopiva maassa viipymään. Juutalaiset äänestävät 30 päivää toisten jälkeen listoja, joilla on vain juutalaisia ehdokkaita. Juutalaisten kansanedustajien määrä on 6 %, jota suhdetta sovelletaan kunnallisvaaleissa. Juutalaisia ei voi valita ylähuoneeseen.

Juutalaisilla ei ole oikeutta olla valtion, kuntien eikä minkään julkisen laitoksen toimessa.

Asianajaja-, insinööri-, lääkäri-, lehdistö-, näyttelijä- ja filmikamarin jäsenistä saa olla juutalaisia 6 %.

Lehdistön ja teatterien henkilökunnassa ei saa olla juutalaisia määrävissä asemassa. Juutalaisille ei voida myöntää monopoleja eikä muita konsessiooneja.

Vuorityön, teollisuuden, pankki- ja vakuutuslaitosten ja liikenteen aloilla toimivissa yksityisyrityksissä voi olla juutalaisia henkisessä työssä 12 % .

Lakimääräykset on toteutettava vuoden 1942 loppuun mennessä puolivuositain määrättyissä erissä.

Työläisten ammattijärjestöissä ei juutalaisilla saa olla johtavaa asemaa.

Hallituksella on oikeus asetustietä edistää juutalaisten maasta muuttoa. Ylä-Unkarin juutalaisiin nähden voi hallitus tehdä poikkeuksia.

Lisäksi on huomattava, että sodassa kunnostautuneiden juutalaisten oilessa kysymyksessä voidaan 3/4-lla ylittää sanottuja suhdelukuja.

Niin kauan kuin Unkarisemmäärätyn alan juutalaisten luku ylittää lakisäännösten edellyttämän prosentin, ei juutalaisia voida siihen otta.

x x
x

Lakiehdotus esitettiin t.k. 22 päivänä hallituspuolueen kokouksessa, joka hyväksyi sen yksimielisesti. Yhtä suoepa ei vastaanotto kuitenkaan ollut parlamentissa, jossa ehdotuksen johdosta kuultiin vasemmalta välihuutoja, kuten "alas germanismi, alas barbarismi" ym. Joskin ehdotus oli alahuoneessa esillä vain n. 10 minuttia, antoi se samoinkuin lehdistön läänensävy jo aavistaa, että parlamentin kokoontuessa 12 päivästä tammikuusta lähtien, tullaan esittämään erittäin jyrkkiä mielipiteitä lakia vastaan.

Tästä huolimatta asiaatuntevissa piireissä katsotaan hallituksen saavan ehdotukselle enemmistön kannatuksen. Alahuoneen puoluejako on tätä nykyä seuraava:

hallituspuolue	101
dissidentit /suurtilallisten ja kapitalistien ryhmä/	65
agraarit	22
kristilliset	29
Ylä-Unkarin edustajat	16
sosialidemokraatit	11
kansallissosialistit	2
keskustaan kuuluvia puolueita	15
Yhteensä	261

Näistä kannattavat ehdotusta hallituspuolueen lisäksi todennäköisesti kristilliset sekä agraarit, joka jo merkitsee 145 ääntä, eli enemmistöä. Sensijään väitetään hallituspuolueesta marraskuun puolivälissä sensationaisesti eronneiden dissidentien, joka ero tapahtui juuri suunnitellun juutalaislain ja maareformin johdosta, ainakin suurimmalta osaltaan asettuvan ehdotusta vastustamaan. Tämä johtuu siitä kuten väitetään, että osa heistä on edustaja-toimensa takia saanut, - osalla on ennestään ollut huomattavia asemia erinäisissä Unkarissa suurimmalta osalta juutalaisten käsissä olevissa liikeyrityksissä. Niinpä eräs tuttavani, jolla on runsaasti suhteita parlamentissa, mainitsi tämän sisäisesti muistuttavan jonkinlaista yksityisten yksityisten liikepiirien edustajistoa, ainakin mitä tulee määrättyihin puolueihin. - Liberaalit ja sosialistit tietenkin asettuvat ehdotusta vastustamaan. Kansallissosialistien mielestä, jotka jakautuvat useampaan ryhmään ja joiden voimasuhdetta väestön keskuudessa ei parlamentissa oleva edustajamäärä 1/2 läheskään vastaa, pidetään lakia puolitiehen jääneenä. Varsinkin täytäntöönpano-aika - v. 1942 loppuun - herättää vastusta. Tahdotaan toimeenpantavaksi sama juutalaisohjelma kuin Saksassakin ja erittäin olen kuullut tärkeänä pidettävän juutalaisen omaisuuden ottamista valtion haltuun, joilla varoilla sitten maareformi olisi pantava toimeen.

Lehdistö, joka suurimmalta osaltaan on juutalaisten käsissä tai liberaalien käsissä, omistaa suurta huomiota kysymykselle. "Pester Lloyd", Budapestin saksankielinen päivälehti, jota yleensä pidetään puolivirallisena, ei kommenteraa lakiehdotusta millään tavoin. Se tyytyy sanomaan "Kantamme on sama kuin mitä huhtikuussa julkaistusta laista puheen ollen".

Tällöin nimittäin lehti oikeastaan ensimmäistä kertaa puhui paheksuvasti hallituksen toimenpiteistä. Seurauksena oli päätoimittajan vaihtuminen. - Sosialidemokraattien päämiehenkannattaja "Népszava" on lakkautettu määräjäksi.

x x x

Juutalaiset, joista osa on vuosisatojen aikana asunut Unkarissa ja tuntee kuuluvansa Unkarin kansaan on monin protesteeranut, niinpä on jo sattunut useampia itsemurhia. Huomatuin oli näistä lääketieteen professori Leo Liebermannin itsemurha 22 päivän iltana. Hän oli tunnettu silmäspesialisti.

Juutalaisten lukumäärä uskonnon mukaan, josta tähän asti on pidetty kiinni juutalaiskäsitetä määriteltäessä, on Unkarissa n. 600.000 eli 6 %. Uusi lakiehdotus tuo nyt uskonnon sijaan - tosin vain puolittain - rotukäsitteen. Laskeetaan, että juutalaisten luku uuden määritelmän mukaan nousee noin yhteen miljoonaan eli 10 %. - Lienee tässä paikalleen huomata, että Saksassa juutalaislain tullessa voimaan oli siellä vain noin 1 % juutalaisia. Siitä huolimatta on näiden eristäminen muusta yhteiskunnastavaatinut vuosikausia, saattanut Saksan ulko- sekä sisäpoliittisiin vaikeuksiin. - Nyt on Unkari, jonka juutalaismäärä on suhteellisesti kymmenkertainen ja jonka talouselämä on suhteellisestikin suuremmissa määrin juutalaisten käsissä kuin Saksan kansaan ryhtynyt eristämään tätä vierasheimoista kansaa yhteiskunтарыumistaan. - Siksi lieneekin pidettävä selvänä, että vaikeudet, varsinkin kun ne yhtyvät moniin muihin sisä- sekä osittain ulkopoliittisiin pulmiin, ovat erittäin hankalat voittoa.

Juutalaiskysymys on Ylä-Unkarissa pahempi kuin emämaas-

sa. Niinpä Munkácsin kaupungissa heitä on kokonaista 90 % asukkaista. Hallitus onkin, kuten edellä on mainittu, ehdottanut oikeuden myöntämistä lieventävien poikkeusten tekemiseen Ylä-Unkarissa.

x x x

Vuoden 1939 alkupuolella tapahtuu useita huomattavia muutoksia Unkarin ulkomaanedustuksessa. Näistä tosin suuri osa johtuu eläkeikään pääsemisestä, mutta kerrotaan myöskin joit-tenkin juutalaisten lähettiläiden joutuvan disponibiliateettiin. Tämä koskee m.m. Washingtonin lähettilästä P e l l é n y i ä sekä Burgosissa olevaa edustaja W o d i a n e r i a samaten ero-nee muutamia alempia virkamiehiä, tai ainakin heidän ylene-misensä tulee pysähtymään. Nämä toimenpiteet eivät ole ny-kyisen lakiehdotuksen velvoittamia, eikä siis yleensä erottami-sia sen mukaan tapahdu, ainoastaan uusien juutalaisten virka-miesten tulo estetään.

Franz Fülker
v.a. asiainhoitaja

ULKOASIAINMINISTERIÖ

RYHMÄ: 5

OSASTO: C 27

ASIA:

Budapestin oleva lähetyksen raportti n:o 18.

v.a. Asiamiehoksi Putinen

29/12 1938.

B u d a p e s t i S S A O L E V A L Ä H E T Y S T Ö .

Salainen.

RAPORTTI n:o 18

Budapesti ssa 29 p:nä joulukuuta 1938.

Asia: Ylä-Unkarin olot.

Suurta huolestumista on viime viikkoina aiheuttanut Unkarissa Tsekkoslovakian luovuttamilla alueilla esiintyneet tyytymättömyyden ilmaisu, jotka ovat tulleet yleisesti tiedoksi, huolimatta siitä, että lehdistö niistä tyystin vaikenee.

Tyytymättömyydellä on sekä poliittisiin että taloudellisiin seikkoihin perustuvat syynsä.

Kuten tunnettua käsittää liitetty alue n. 12.400 km², jolla asuu 1.060.000 ihmistä. Näistä on kuitenkin 150.000 slovakkia. Slovakit, joiden Unkari Tsekkoslovakian kriisin aikana toivoi kokonaisuudessaan liittyvän Unkariin, johon heitä unkarilaisen käsityskannan mukaisesti yhdisti tuhatvuotiset siteet, ovat Ylä-Unkarissakin osoittautuneet tyytymättömiksi unkarilaiseen hallintaan. T.k. 25 päivänä sattui Nagysurányissa Ylä-Unkarissa tapaus, joka yhä edelleen saattaa huonontaa slovakkien ja unkarilaisten välejä. Seudun väestö, joka lie-nee suurimmalta osaltaan slovakilaista, oli sanottuna päivänä kepein ja veitsin aseistettuna lähestynyt paikkakunnan poliisivartiostoa vaatien hänekkäästi alueensa takaisinyhdistä-mistä Tsekkoslovakiaan. Väkijoukon uhkaavan liikehtemisen takia katsoi poliisivartiosto itsensä pakoitetuksi aseenkäyttöön, jol-

JAKELUOHJE:

Jakeluohjelmalleja:

Tavallinen.

Tavallinen ja lisäksi .....ministeriölle.

Ei ulkomaanedustuksen tiedotuksiin.

Ei ulkomaanedustuksen, mutta ulkossainministeriön tiedotuksiin.

loin yksi henkilö sai surmansa ja useampia haavottui.

Ulkoasiainministeriöstä olen saanut tietää, että väestöä kiihoitetaan rajan toiselta puolelta käsin, Pozsonyista ja Nyitrasta. Tsekkoslovakian tšekäläinen asiainhoitaja on pyytänyt selontekoa virallista tietä ja on hänelle vastattu Unkarin valittavan välikohtausta ja samalla toivovan, että rajantakainen kiihoitus lopetettaisiin. Samanaikaisesti on Unkari Prahan hallitukselta vaatinut selitystä korkeassa asemassa olevien slovakilaisten poliitikkojen lehtisten muodossa sekä Pozsonyin radion kautta harjoittamasta kiihoituksesta Unkarissa asuvien slovakien keskuudessa.

Toisen poliittisesti tyytymättömän kansanosan Ylä-Unkarissa muodostavat juutalaiset, jotka oltuaan tähän asti uskonnollisena vähemmistönä, joutuvat, sikäli kuin uusi juutalaislaki hyväksytään / vrt. lähetystön raporttia n:o 17/, myöskin rodulliseksi vähemmistöksi, joilta lain perusteella tullaan otamaan pois joukko muille kansalaisille kuuluvia oikeuksia. Juutalaisia arvellaan siellä olevan lähes 200.000 eli n. 20 %.

Nämä poliittisesti tyytymättömät vähemmistöt tulevat luonnollisesti kaikin tavoin vaikeuttamaan sitä yhteiskunnallista jälleenrakennustyötä, jota I m r é d y'n hallitus suunnittelee.

Tämän lisäksi olen luotettavasta lähteestä saanut tietää tyytymättömyyttä olevan Ylä-Unkarin unkarilaistenkin keskuudessa. Tsekkoslovakiassa heillä oli demokraattinen äänioikeus, kun sen sijaan Unkarin voimassaoleva vaalilaki on erittäin vanhoillinen. Kysymyksen tuleminen aktuaaliksi on toistaiseksi onnistuttu estämään ottamalla Ylä-Unkarin Prahassa olleet kansanedustajat - lukumäärältään 16 - Unkarin parlamenttiin. - Myöskin pelätään maanomistajien, jotka Tsekkoslovakiassa oli saatettu pientilallisten etuun vastaavalle kannalle, muuttuvan jälleen Unkarissa vallalla olevan

feodaalisen järjestelmän mukaiseksi.

Pahin tyytymättömyyden aiheuttaja on kuitenkin taloudellisen aseman vaikeutuminen kaikkien Ylä-Unkarin kansanryhmien keskuudessa.

Tilastojen mukaan saa 610.000 henkeä eli n. 60% alueen asujamistosta elatuksensa maanviljelyksestä ja loput 40% on kuluttajia. Sensijaan, että maanviljelyksen tuotteet saivat luonnolliset markkinansa Tšekkoslovakian teollisuusalueilla, on nyt raja välissä ja alue on liitetty Unkariin, joka jo ennestään kamppailee saadakseen maanviljelystuotteensa edullisesti sijoitetuksi maailmanmarkkinoille. Liikkeyhteydet, jotka 20 vuoden aikana on luotu, ovat nyt joutuneet katkaistuiksi.

Pienituloisille tärkeä seikka on välttämättömien kulutustavaroitten hinnan suhde palkkaan tai muihin ansioihin. Tšekkoslovakiassa maksoi sokeri n. 5 - 6 markkaa kilolta, kun se nyt, Unkarin hintatason mukaisesti nousi n. 9 markkaan, eli 1:06 pengőön/. Kenkäpari maksoi 100-150 markkaa, nyt 150-200 markkaa. Tämän kanssa samanaikaisesti ovat ansiot kuitenkin pienenentyneet, tullen yhtenäiseksi Unkarin palkkatason kanssa. Lisäksi on kurjuutta omiaan lisäämään verrattain ankara talvi sekä se seikka, että tsekkiläiset veivät muassaan ennen alueen unkarilaisille jättämistä kaiken mikä vietävissä oli. Silminäkijäin kertoman mukaan on m.m. eräiden sairaaloiden irtaimisto viety ja jätetty jäljelle vain paljaat seinät.

Tyytymättömyyden ilmaiset ovat, kuten jo mainitsin, parin viime viikon aikana yhä enentyneet. Siitä, missä määrin unkarilaiset kansanainekset ovat näihin osallistuneet, ei minulla ole tarkkaa tietoa, mutta että heitäkin on mukana, se on varmaa. Useissa paikoissa kerrotaan järjestetyn mielenosoituksia, jolloin iskulanseena on ollut "Mindent drága, vissza Prága", eli suomeksi

"kaikki kallista, takaisin Praha".^{x/}

Tuntuu siltä, kuin Ylä-Unkarin unkarilaisten keskuudessa tarjoutuisi kansallissosialismille otollinen maaperä. Unkarin hallitus on ottanut ohjelmaansa laajan sarjan yhteiskunnallisia uudistuksia. Ellei se onnistu ohjelman perilleviemisessä, ennenkaikkea juutalais- ja maakysymyksen ratkaisemisessa, ei liene ulkopuolella mahdollisuuksien, että tyytymättömyys puhkeaa ilmi muodossa, joka saattaa osoittautua vaaralliseksi Unkarin nykyiselle valtiojärjestykselle. Tyytymättömyyden keskus tulee tällöin olemaan juuri Ylä-Unkarissa ja saattaa se sieltä levitä koko nykyiseen Unkariin.

A. A. A.
v.a. asiainhoitaja.

x/ Unkarin iskulause oli ennen Wienin päätöstä:
"Mindent vissza", eli "kaikki takaisin".